

TREŚĆ, WYKONANIE I SKUTKI NARUSZENIA ZOBOWIĄZANIA

PROJEKT¹

TYTUŁ I. TREŚĆ I WYKONANIE ZOBOWIĄZANIA

DZIAŁ I. ZOBOWIĄZANIE²

Art. 1. Zobowiązanie

Zobowiązanie polega na tym, że dłużnik powinien świadczyć uprawnionemu.

Art. 2. Zobowiązanie wzajemne

Zobowiązanie jest wzajemne, jeżeli obie strony są zobowiązane w taki sposób, że świadczenie jednej z nich jest odpowiednikiem świadczenia drugiej.

¹ Projekt KKPC, którego pierwotną wersję pod kierunkiem J. Pisulińskiego i F. Zolla, pod redakcją M. Pecyna przygotował Zespół w składzie: I. Karasek, I. Karwala, D. Mróz, M. Pecyna, J. Pisuliński, A. Rachwał, M. Spyra, U. Walczak, K. Wyrwińska, M. Wyrwiński, F. Zoll. Projekt ten wraz z uzasadnieniem został opublikowany w: I. Karasek, I. Karwala, D. Mróz, M. Pecyna, J. Pisuliński, A. Rachwał, M. Spyra, U. Walczak, K. Wyrwińska, M. Wyrwiński, F. Zoll: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań. Projekt z uzasadnieniem pod kierunkiem J. Pisulińskiego i F. Zolla*, red. M. Pecyna, Kraków 2009 (praca naukowa finansowana ze środków grantu badawczego KBN nr 1H02A 01830, współfinansowana przez Katedrę Prawa Cywilnego UJ i Ministerstwo Sprawiedliwości). Po zmianach przyjętych na posiedzeniu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego odbytego w dniach 22–24 stycznia 2009 r. w Popowie, kolejna wersja została przygotowana przez Zespół w składzie: M. Pecyna, J. Pisuliński, A. Rachwał, M. Spyra, M. Wyrwiński, F. Zoll. Opublikowana wersja projektu zawiera także kolejne zmiany i uzupełnienia wprowadzone w toku prac w ramach KKPC (wyróżnione kursywą).

² Dział I został dodany przez zespół redakcyjny w pracach po posiedzeniu KKPC w Popowie w dniach 22–24 stycznia 2009 r.

Art. 3. Zobowiązanie trwale

Zobowiązanie trwale polega na tym, że co najmniej jeden składający się na nie obowiązek nie wygasa przez spełnianie świadczenia.

Art. 3 Zobowiązanie trwale [opcja 2]

Zobowiązanie trwale polega na tym, że co najmniej jedno składające się na nie roszczenie nie wygasa przez spełnianie świadczenia.

DZIAŁ II. ODSETKI KAPITAŁOWE³

Art. 4. Odsetki kapitałowe

§ 1. Odsetki stanowiące wynagrodzenie za korzystanie z kapitału (odsetki kapitałowe) nie mogą przewyższać w stosunku rocznym czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego z chwili zawarcia umowy (odsetki maksymalne).

§ 2. W razie uzgodnienia odsetek wyższych niż maksymalne należą się odsetki ustawowe.

§ 3. Jeżeli wysokość przewidzianych czynnością prawną odsetek kapitałowych nie została określona, należą się odsetki ustawowe.

§ 4. Odsetki obejmują wszelkie wynagrodzenie za korzystanie z kapitału. Jeżeli określony rodzaj wynagrodzenia nie jest powiązany z upływem czasu, należy jego wysokość zaliczyć na poczet pierwszego roku korzystania z kapitału, chyba że umowa została zawarta na krótszy okres.

Art. 5. Wymagalność odsetek kapitałowych

§ 1. Roszczenie o odsetki kapitałowe jest wymagalne po upływie terminu, na jaki umowa została zawarta, lub po upływie terminu jej wypowiedzenia, chyba że strony postanowiły inaczej.

§ 2. Jeżeli umowa została zawarta na okres dłuższy niż rok, roszczenie o odsetki kapitałowe jest wymagalne z upływem każdego roku trwania zobowiązania, a względem pozostałego okresu krótszego niż rok stosuje się § 1, chyba że strony postanowiły inaczej.

³ Dział II został dodany przez zespół redakcyjny w pracach po posiedzeniu KKPC w Popowie w dniach 22–24 stycznia 2009 r.

Art. 6. Upoważnienia do określenia wysokości ustawowych odsetek kapitałowych

§ 1. Minister Sprawiedliwości określa w drodze rozporządzenia wysokość ustawowych odsetek kapitałowych, kierując się koniecznością zapewnienia dyscypliny płatniczej i sprawnego przeprowadzenia rozliczeń pieniężnych, biorąc pod uwagę wysokość rynkowych stóp procentowych oraz stóp procentowych banku centralnego.

§ 2. Minister Sprawiedliwości może w drodze rozporządzenia ustalić wyższą niż określona w art. 4 § 1 stopę maksymalnych odsetek kapitałowych.

DZIAŁ III. ŚWIADCZENIE ZE SKUTKIEM ZASPOKOJENIA WIERZYCIELA⁴

Art. 7⁵. Należyte wykonanie zobowiązania

§ 1. Dłużnik powinien wykonać zobowiązanie zgodnie z jego treścią z uwzględnieniem dobrych obyczajów i uzasadnionych oczekiwań wierzyciela.

§ 2. Przy ocenie uzasadnionych oczekiwań należy uwzględnić w szczególności znane stronom zwyczaje występujące w obrocie, cel zobowiązania, w tym zwykle przeznaczenie przedmiotu świadczenia lub przeznaczenie określone przez wierzyciela, co do którego dłużnik nie zgłosił zastrzeżeń w chwili zawarcia umowy.

Art. 8⁶. Dodatkowe przesłanki należytego wykonania zobowiązania przez przedsiębiorcę

§ 1. Jeżeli dłużnikiem jest przedsiębiorca, wierzyciel może zasadnie oczekiwać, że zobowiązanie wynikające z czynności prawnej zostanie wykonane zgodnie z treścią oświadczeń złożonych publicznie przez przedsiębiorcę do chwili powstania zobowiązania, chyba że oświadczenia te zostały sprostowane w sposób umożliwiający wierzycielowi zapoznanie się z treścią sprostowania przed powzięciem przez niego decyzji o nawiązaniu zobowiązania.

§ 2. Publiczne oświadczenie osoby trzeciej mającej bezpośredni interes w zwiększeniu popytu na dobro lub usługę stanowiących przedmiot zobowiązania przedsiębiorcy, a także publiczne oświadczenie złożone na zlecenie tej osoby traktuje się tak jak oświadczenie przedsiębiorcy, chyba że nie znał on ani przy zachowaniu

⁴ Ex. dział I.

⁵ Ex. art. I:1.

⁶ Ex. art. I:2.

należytej staranności nie mógł znać treści tego oświadczenia lub ich treść nie mogła wpłynąć na powzięcie przez wierzyciela decyzji o nawiązaniu zobowiązania.

Art. 9⁷. Obowiązek współdziałania przez wierzyciela

Wierzyciel powinien współdziałać z dłużnikiem w zakresie, w jakim jest to konieczne do należytego wykonania zobowiązania.

Art. 10⁸. Zmiana stosunków

§ 1. Dłużnik powinien wykonać zobowiązanie, nawet jeżeli po powstaniu zobowiązania doszło do zmiany stosunków powodującej, że wykonanie zobowiązania stało się utrudnione lub wymaga poniesienia dodatkowych kosztów.

§ 2. Jeżeli po zawarciu umowy wystąpiły nadzwyczajne okoliczności, nadmiernie utrudniające wykonanie zobowiązania lub grożące poniesieniem rażącej straty, które nie mogły być rozsądnie uwzględnione przez strony w chwili zawarcia umowy, sąd może, po rozważeniu interesów stron, zmienić termin spełnienia świadczenia lub rozłożyć je na raty albo rozwiązać umowę w całości lub w części. Sąd może zmienić treść zobowiązania w innym zakresie, jeżeli zażądają tego strony.

§ 3⁹. Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli na stronie, zgodnie z treścią lub celem zobowiązania, spoczywa ryzyko zmiany okoliczności.

§ 4¹⁰. Do skutków rozwiązania umowy stosuje się przepisy o skutkach odstąpienia od umowy.

§ 5¹¹. Wyłączenie lub ograniczenie uprawnienia do żądania rozwiązania umowy jest nieważne, chyba że nastąpiło w stosunku do wszystkich stron.

Art. 11¹². Waloryzacja

W razie istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania sąd może, po rozważeniu interesów stron, zmienić wysokość świadczenia pieniężnego lub sposób jego spełnienia.

⁷ Ex. art. I:3.

⁸ Ex. art. I:4.

⁹ Paragraf 3 został dodany na posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r. i nie występuje w opublikowanej wersji projektu w: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań. Projekt z uzasadnieniem*, Kraków 2009.

¹⁰ Ex. § 3.

¹¹ Ex. § 4.

¹² Ex. art. I:5.

Art. 12¹³. Zobowiązanie przemienne

§ 1. Jeżeli dłużnik jest zobowiązany w ten sposób, że wykonanie zobowiązania może nastąpić przez spełnienie jednego z kilku świadczeń (zobowiązanie przemienne), wybór świadczenia należy do dłużnika, chyba że z czynności prawnej, z ustawy lub z okoliczności wynika, że uprawnionym do wyboru jest wierzyciel lub osoba trzecia.

§ 2. Jeżeli strona uprawniona do wyboru świadczenia nie dokona wyboru, druga strona może jej wyznaczyć w tym celu odpowiedni termin. Po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu uprawnienie do dokonania wyboru przechodzi na drugą stronę.

§ 3. Każda ze stron może wyznaczyć osobie trzeciej termin do dokonania wyboru świadczenia. Wiążący jest termin wyznaczony przez stronę, która wcześniej złożyła stosowne oświadczenie. Jeżeli osoba trzecia uprawniona do wyboru świadczenia nie dokona wyboru w wyznaczonym terminie, uprawnienie do wyboru świadczenia przechodzi na dłużnika.

Art. 13¹⁴. Wykonywanie zobowiązania przez osobę trzecią

§ 1. Wierzyciel może odmówić przyjęcia świadczenia od osoby trzeciej, gdy ma w tym uzasadniony interes.

§ 2. Wierzyciel nie może odmówić przyjęcia świadczenia od osoby, która odpowiada za dług dłużnika.

Art. 14¹⁵. Zaliczenie świadczenia

§ 1. Dłużnik mający względem tego samego wierzyciela kilka długów tego samego rodzaju może najpóźniej przy spełnieniu świadczenia oświadczyć, który dług chce zaspokoić. Jednakże to, co przypada na poczet danego długu, zalicza się w pierwszej kolejności na zaległe należności uboczne związane z tym długiem, a następnie na najdawniej wymagalną należność główną, chyba że wierzyciel niezwłocznie po spełnieniu świadczenia postanowił inaczej, informując o tym dłużnika.

§ 2. Jeżeli dłużnik nie złożył oświadczenia, który z długów chce zaspokoić, wierzyciel może niezwłocznie po spełnieniu świadczenia zaliczyć je na należność według swego wyboru, informując o tym dłużnika.

¹³ Ex. art. I:6.

¹⁴ Ex. art. I:7.

¹⁵ Ex. art. I:8.

§ 3. W braku oświadczenia dłużnika lub wierzyciela, spełnione świadczenie zalicza się przede wszystkim na poczet długu wymagalnego, a jeżeli jest kilka długów wymagalnych — na poczet najdawniej wymagalnego. W razie gdy długi są wymagalne w tym samym terminie, zaliczenie następuje proporcjonalnie, z tym że najpierw uwzględnia się należności uboczne, a następnie należność główną.

§ 4¹⁶. Zaliczenie świadczenia nie może nastąpić na poczet wierzytelności przedawnionej, chyba że dłużnik postanowił inaczej.

Art. 15¹⁷. Zaliczenie na dług osobisty i dług osoby trzeciej

Jeżeli dłużnik zobowiązany jest do spełnienia świadczenia z tytułu własnego długu, a nadto odpowiada za dług osoby trzeciej, w braku oświadczenia dłużnika lub wierzyciela określonego w art. I:16 § 1 i § 2 (zaliczenie świadczenia), spełnione świadczenie zalicza się w pierwszej kolejności na poczet długu własnego.

Art. 16¹⁸. Świadczenie osobie nieuprawnionej

§ 1. Jeżeli świadczenie zostało spełnione do rąk osoby nieuprawnionej do jego przyjęcia, a przyjęcie świadczenia nie zostało potwierdzone przez wierzyciela, dłużnik jest zwolniony w takim zakresie, w jakim wierzyciel otrzymał przedmiot świadczenia.

§ 2. Strony mogą określić w umowie inne przypadki, w których świadczenie do rąk osoby nieuprawnionej zwolni dłużnika z zobowiązania.

Art. 17¹⁹. Brak obowiązku wykazania uprawnienia

Dłużnik nie może uzależnić spełnienia świadczenia od wykazania uprawnienia przez osobę domagającą się świadczenia, chyba że ustawa lub umowa stanowi inaczej.

¹⁶ Paragraf 4 został dodany na posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r. i nie występuje w opublikowanej wersji projektu w: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań...*, *op. cit.*

¹⁷ Ex. art. I:9.

¹⁸ Ex. art. I:10.

¹⁹ Ex. art. I:11.

Art. 18²⁰. Niewiedza dłużnika co do osoby wierzyciela

§ 1. W razie przejścia wierzytelności na osobę trzecią dłużnik może wstrzymać się ze spełnieniem świadczenia, dopóki wierzyciel nie wykaże swojego uprawnienia, chyba że osoba wierzyciela została wskazana dłużnikowi przez zbywcę wierzytelności lub dłużnik wie o uprawnieniu osoby trzeciej.

§ 2. W razie powstania sporu co do osoby wierzyciela, dłużnik może wstrzymać się ze spełnieniem świadczenia albo złożyć przedmiot świadczenia do depozytu sądowego.

DZIAŁ IV²¹. POKWITOWANIE

Art. 19²². Odmowa pokwitowania

Jeżeli wierzyciel odmawia wystawienia pokwitowania, dłużnik może wstrzymać się ze spełnieniem świadczenia lub niespełnionej części świadczenia albo złożyć przedmiot świadczenia do depozytu, chyba że, ze względu na sposób spełnienia świadczenia, nie ma interesu w otrzymaniu pokwitowania.

Art. 20²³. Świadczenie do rąk okazującego pokwitowanie

Świadczenie do rąk osoby, która okazuje pokwitowanie wystawione przez wierzyciela, zwalnia dłużnika, chyba że zastrzeżono, że świadczenie ma nastąpić do rąk wierzyciela albo dłużnik działał w złej wierze.

Art. 21²⁴. Zwrot dokumentu stwierdzającego istnienie zobowiązania

§ 1. Jeżeli istnieje dokument stwierdzający zobowiązanie, dłużnik, spełniając świadczenie, może żądać zwrotu dokumentu.

§ 2. Jeżeli wierzyciel ma interes w zachowaniu dokumentu, w szczególności gdy świadczenie zostało spełnione w części, dłużnik może żądać dokonania odpowiedniej wzmianki na dokumencie.

²⁰ Ex. art. I:12.

²¹ Ex. dział II.

²² Ex. art. I:13.

²³ Ex. art. I:14.

²⁴ Ex. art. I:15.

DZIAŁ V²⁵. MIEJSCE I TERMIN SPEŁNIENIA ŚWIADCZENIA

Art. 22²⁶. Miejsce spełnienia świadczenia

§ 1. Jeżeli miejsce spełnienia świadczenia nie jest oznaczone ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione:

- 1) w miejscu określonym przez adres dłużnika z chwili powstania zobowiązania w przypadku świadczeń niepieniężnych;
- 2) w miejscu określonym przez adres wierzyciela z chwili spełnienia świadczenia w przypadku świadczeń pieniężnych.

§ 2. Jeżeli zobowiązanie ma związek z działalnością zakładu, oddziału lub innej jednostki organizacyjnej dłużnika lub wierzyciela, adresem dłużnika lub wierzyciela jest adres tej jednostki.

§ 3²⁷. Jeżeli w zobowiązaniu wzajemnym określone zostało miejsce spełnienia jednego ze świadczeń, druga strona powinna spełnić świadczenie w tym samym miejscu.

Art. 23²⁸. Koszty zmiany miejsca świadczenia

§ 1. Jeżeli wskutek zmiany miejsca określonego przez adres jednej ze stron nastąpiła zmiana miejsca spełnienia świadczenia, strona ta ponosi koszty spowodowane zmianą.

§ 2. W przypadku świadczenia pieniężnego dłużnik może pomniejszyć swoje świadczenie o koszty wynikające ze zmiany miejsca świadczenia.

Art. 24^{29, 30}. Termin spełnienia świadczenia

§ 1. Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione w rozsądnym terminie po wezwaniu dłużnika do wykonania zobowiązania.

§ 2. Dłużnik może spełnić świadczenie, jeżeli wierzyciel nie wezwał go do spełnienia świadczenia w rozsądnym terminie po powstaniu zobowiązania.

²⁵ Ex. dział III.

²⁶ Ex. art. I:16.

²⁷ Paragraf 3 został dodany do art. I:16 na posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r., ex. art. I:18.

²⁸ Ex. art. I:17.

²⁹ Ex. art. I:19.

³⁰ Ex. art. I:18.

§ 3³¹. Świadczenia będące przedmiotem zobowiązania wzajemnego powinny być spełnione jednocześnie.

DZIAŁ VI³². PRZEPISY SZCZEGÓLNE O WYKONANIU ZOBOWIĄZAŃ PIENIĘŻNYCH

Art. 25^{33, 34}. Wykonanie zobowiązania wyrażonego w walucie obcej

§ 1. Jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, dłużnik może spełnić świadczenie jedynie przez zapłatę w tej walucie.

§ 2. Strony mogą ustalić, że spełnienie świadczenia może nastąpić w innej walucie niż waluta, w której zobowiązanie jest wyrażone, jeżeli określiły kurs, według którego ma zostać dokonane przeliczenie.

Art. 26^{35, 36}. Sposoby spełnienia świadczenia pieniężnego

§ 1. Spełnienie świadczenia pieniężnego następuje przez wydanie znaków pieniężnych (zapłata gotówkowa), chyba że ustawa lub umowa stanowi inaczej.

§ 2. Zapłata na rzecz przedsiębiorcy następuje w sposób przyjęty w obrocie, chyba że ustawa lub umowa wymaga określonego sposobu zapłaty.

Art. 27^{37, 38}. Zapłata bezgotówkowa

Jeżeli zapłata nie jest gotówkowa, spełnienie świadczenia następuje z chwilą dokonania wpisu na rachunek bankowy wierzyciela.

³¹ Paragraf 3 został dodany na posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r., ex. art. I:20.

³² Ex. dział IV, tytuł w redakcji nadanej w pracach po posiedzeniu KKPC w Popowie w dniach 22–24 stycznia 2009 r.

³³ Ex. art. I:21.

³⁴ Ex. art. I:19.

³⁵ Ex. art. I:22.

³⁶ Ex. art. I:20.

³⁷ Ex. art. I:23.

³⁸ Ex. art. I:21.

DZIAŁ VII³⁹. SUROGATY WYKONANIA ZOBOWIĄZANIA

Art. 28^{40, 41}. Wykonanie pośrednie

§ 1. Jeżeli strony postanowiły, że wykonanie zobowiązania ma nastąpić poprzez wręczenie weksla, czeku, dowodu składowego lub z wykorzystaniem karty płatniczej albo w inny podobny sposób, przyjmuje się, że skutki wykonania zobowiązania nastąpiły z chwilą, gdy dłużnik dopełnił wszystkich czynności koniecznych do tego, żeby wierzyciel uzyskał świadczenie, chyba że nie został on zaspokojony.

§ 2. Jeżeli wykonanie zobowiązania miało nastąpić w sposób określony w § 1, a wierzyciel nie został zaspokojony z przyczyn jego dotyczących, nie może on wykonywać uprawnień przysługujących w razie naruszenia zobowiązania, z wyjątkiem dochodzenia wykonania zobowiązania. Dłużnik może żądać naprawienia szkody na zasadach ogólnych.

Art. 29^{42, 43}. Odnowienie

§ 1. Jeżeli w celu umorzenia zobowiązania dłużnik zobowiązuje się za zgodą wierzyciela spełnić inne świadczenie albo nawet to samo świadczenie, lecz z innej podstawy prawnej, zobowiązanie dotychczasowe wygasa (odnowienie).

§ 2. W razie wątpliwości poczytuje się, że zmiana treści dotychczasowego zobowiązania nie stanowi odnowienia.

§ 3. Wręczenie dokumentu dłużnego, w tym papieru wartościowego, nie stanowi odnowienia.

Art. 30^{44, 45}. Skutki odnowienia dla trwania zabezpieczeń

§ 1. W razie odnowienia zabezpieczenie obciążające dłużnika nie wygasa.

§ 2. Zabezpieczenie obciążające osobę trzecią, którego treść zależy od zabezpieczonej wiarygodności, wygasa w braku zgody tej osoby na dalsze trwanie zabezpieczenia lub po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego przez wierzyciela do wyrażenia zgody przez osobę trzecią.

³⁹ Ex. dział V.

⁴⁰ Ex. art. I:24.

⁴¹ Ex. art. I:22.

⁴² Ex. art. I:26.

⁴³ Ex. art. I:23.

⁴⁴ Ex. art. I:24.

⁴⁵ Ex. art. I:24.

§ 3. Oświadczenie o wyrażeniu zgody na dalsze trwanie zabezpieczenia wymaga zachowania takiej samej formy, jaka jest potrzebna dla ustanowienia tego zabezpieczenia.

Art. 31^{46, 47}. Potrącenie

§ 1. Jeżeli dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami, każda z nich może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony, gdy przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze lub rzeczy tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku, a obie wierzytelności są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem lub przed innym organem państwowym.

§ 2. Jeżeli wierzytelności pieniężne wyrażone są w różnych walutach, potrącenie następuje według kursu z chwili złożenia oświadczenia o potrąceniu. Kurs ustala się według kursu wymiany, po którym potrącający mógł nabyć walutę, w której powinno nastąpić spełnienie świadczenia na rzecz drugiej strony w miejscu spełnienia świadczenia.

Art. 32^{48, 49}. Sposób i skutki potrącenia

§ 1. Potrącenia dokonuje się przez oświadczenie złożone drugiej stronie. Oświadczenie ma moc wsteczną od chwili, kiedy potrącenie stało się możliwe.

§ 2. Wskutek potrącenia obie wierzytelności umarzają się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej.

Art. 33^{50, 51}. Potrącenie przy różnych miejscach spełnienia świadczeń

Jeżeli przedmiotem potrącenia są wierzytelności, których miejsca spełnienia świadczeń są różne, strona dokonująca potrącenia obowiązana jest uiścić drugiej stronie sumę potrzebną do pokrycia wynikającej dla niej szkody.

⁴⁶ Ex. art. I:28.

⁴⁷ Ex. art. I:25.

⁴⁸ Ex. art. I:29.

⁴⁹ Ex. art. I:26.

⁵⁰ Ex. art. I:30.

⁵¹ Ex. art. I:27.

Art. 34^{52, 53}. Skutki odroczenia dla dopuszczalności potrącenia

Odroczenie wykonania zobowiązania udzielone przez sąd albo bezpłatnie przez wierzyciela nie wyłącza potrącenia.

Art. 35^{54, 55}. Potrącenie wierzytelności przedawnionej

Wierzytelność przedawniona może być potrącona, jeżeli w chwili, gdy potrącenie stało się możliwe, przedawnienie jeszcze nie nastąpiło albo jeżeli dłużnik nie podniósł zarzutu przedawnienia w terminie dwóch miesięcy od złożenia przez wierzyciela oświadczenia o potrąceniu.

Art. 36^{56, 57}. Zaliczenie świadczenia przy potrąceniu

Przepisy art. I:8 (zaliczenie świadczenia) i I:9 (zaliczenie na dług osobisty i dług osoby trzeciej) stosuje się odpowiednio do potrącenia.

Art. 37^{58, 59}. Potrącenie zajętej wierzytelności

§ 1. Zajęcie wierzytelności przez osobę trzecią wyłącza umorzenie tej wierzytelności przez potrącenie tylko wtedy, gdy dłużnik stał się wierzycielem swego wierzyciela dopiero po dokonaniu zajęcia albo gdy jego wierzytelność stała się wymagalna po tej chwili, a przy tym później niż wierzytelność zajęta.

§ 2. Potrącenie zajętej wierzytelności jest dopuszczalne, jeżeli dłużnik stał się wierzycielem swojego wierzyciela po zajęciu wierzytelności wskutek spłacenia długu, za który odpowiadał osobiście albo określonymi przedmiotami majątkowymi i gdy przyjęcie odpowiedzialności nastąpiło przed zajęciem wierzytelności, a nabyta wierzytelność stała się wymagalna wcześniej niż wierzytelność zajęta.

⁵² Ex. art. I:31.

⁵³ Ex. art. I:28.

⁵⁴ Ex. art. I:32.

⁵⁵ Ex. art. I:29.

⁵⁶ Ex. art. I:33.

⁵⁷ Ex. art. I:30.

⁵⁸ Ex. art. I:34.

⁵⁹ Ex. art. I:39.

Art. 38^{60, 61}. Wyłączenie potrącenia

Nie mogą być umorzone przez potrącenie wierzytelności:

- 1) niepodlegające zajęciu;
- 2) o dostarczenie środków utrzymania;
- 3) o naprawienie szkody na osobie wyrządzonej czynem niedozwolonym;
- 4) których potrącenie jest wyłączone przez przepisy szczególne.

Art. 39^{62, 63}. Skutki złożenia do depozytu

§ 1. Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu w przypadkach określonych w ustawie ma skutki spełnienia świadczenia i zobowiązuje wierzyciela do zwrotu dłużnikowi kosztów złożenia.

§ 2. Jeżeli dłużnik odbierze przedmiot świadczenia z depozytu, złożenie do depozytu uważa się za niebyłe.

§ 3. Dłużnik może zrzec się uprawnienia do odbioru przedmiotu świadczenia z depozytu.

DZIAŁ VIII⁶⁴. WYGAŚNIĘCIE ZOBOWIĄZANIA NIEZWIĄZANE Z ZASPOKOJENIEM WIERZYCIELA

Art. 40. Skutki umowy rozwiązującej

§ 1. Do skutków umowy rozwiązującej umowę zobowiązującą stosuje się art. II:13 § 1 i art. II:14 § 1 i § 2.

§ 2. Nie jest dopuszczalne rozwiązanie samodzielnej umowy przenoszącej własność ani umowne zniesienie skutku rozporządzającego umowy zobowiązującej.

Art. 40. Skutki umowy rozwiązującej [opcja 2]

§ 1. Do skutków umowy rozwiązującej umowę zobowiązującą stosuje się art. II:13 § 1 i art. II:14 § 1 i § 2.

⁶⁰ Ex. art. I:35.

⁶¹ Ex. art. I:32.

⁶² Art. I:32 został dodany jako art. I:36 przed posiedzeniem KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r. i nie występuje w opublikowanej wersji projektu w: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań...*, op. cit.

⁶³ Ex. art. I:33.

⁶⁴ Dział dodany przez zespół redakcyjny w pracach po posiedzeniu KKPC w Popowie w dniach 22–24 stycznia 2009 r.

§ 2. Umowne rozwiązanie umowy ustanawiającej ograniczone prawo rzeczowe tworzy zobowiązanie uprawnionego do zrzeczenia się tego prawa.

Art. 41. Skutki umowy rozwiązującej ustanawiającej ograniczone prawo rzeczowe

§ 1. Umowne rozwiązanie umowy ustanawiającej ograniczone prawo rzeczowe skutkuje wygaśnięciem tego prawa.

§ 2. Jeżeli prawo jest ujawnione w księdze wieczystej, do jego wygaśnięcia konieczne jest jego wykreślenie z księgi wieczystej.

Art. 42. Zwolnienie z długu

Wierzyciel może zawrzeć z dłużnikiem umowę o zwolnienie z długu, której skutkiem jest wygaśnięcie zobowiązania.

Art. 42. Zwolnienie z długu [opcja 2]

Zobowiązanie wygasa, gdy wierzyciel zwalnia dłużnika z długu, a dłużnik zwolnienie przyjmuje.

Art. 43. Wygaśnięcie zobowiązania trwałego na skutek upływu terminu lub wypowiedzenia

§ 1. Zobowiązanie trwale wygasa w szczególności z chwilą upływu terminu albo przez wypowiedzenie.

§ 2. Zobowiązanie trwale na czas nieoznaczony wygasa z chwilą upływu terminu wypowiedzenia, a jeżeli termin nie został określony w umowie lub w ustawie, z chwilą wypowiedzenia.

§ 3. Zobowiązanie trwale na czas oznaczony może zostać wypowiedziane w wypadkach określonych w ustawie lub w umowie.

Art. 44. Wypowiedzenie zobowiązania trwałego z ważnej przyczyny

§ 1. Zobowiązanie trwale na czas oznaczony lub nieoznaczony może zostać wypowiedziane ze skutkiem natychmiastowym z ważnej przyczyny, innej niż naruszenie zobowiązania.

§ 2. *W razie wypowiedzenia z ważnej przyczyny druga strona może żądać odszkodowania za czas, w którym stosunek prawny mógłby zostać zakończony w zwykłym trybie. Ustalając wysokość odszkodowania, sąd powinien uwzględnić okoliczności uzasadniające wypowiedzenie.*

§ 3. *W razie wypowiedzenia zobowiązania trwałego ze względu na naruszenie zobowiązania stosuje się przepisy o odstąpieniu od umowy.*

TYTUŁ II. SKUTKI NARUSZENIA ZOBOWIĄZAŃ

Art. 1. Naruszenie zobowiązania

§ 1. Naruszenie zobowiązania obejmuje niewykonanie i nienależyte wykonanie zobowiązania.

§ 2. Naruszenie zobowiązania obejmuje w szczególności:

- 1) spełnienie świadczenia w niewłaściwym czasie;
- 2) spełnienie świadczenia w niewłaściwym miejscu;
- 3) spełnienie świadczenia nieuprawnionemu;
- 4) spełnienie świadczenia niewłaściwej jakości;
- 5) świadczenie przedmiotu w niewłaściwej ilości lub niewłaściwym rozmiarze;
- 6) świadczenie innego przedmiotu niż wynikający z zobowiązania;
- 7) naruszenie obowiązku współdziałania przy spełnieniu świadczenia.

§ 3. Wyłączenie lub ograniczenie uprawnień z tytułu naruszenia zobowiązania jest nieważne, jeżeli sprzeciwia się dobrem obyczajom.

Art. 2⁶⁵. Przejście ryzyka i odpowiedzialność za przypadkową utratę lub uszkodzenie rzeczy

§ 1. Jeżeli przedmiotem zobowiązania jest przeniesienie własności rzeczy, ryzyko jej przypadkowej utraty lub uszkodzenia przechodzi na nabywcę rzeczy z chwilą przeniesienia posiadania zgodnego z treścią zobowiązania.

§ 2. Jeżeli wykonanie zobowiązania wymagało czasowego przeniesienia władztwa nad rzeczą, a posiadacz lub dzierżyciel władał rzeczą w sposób sprzeczny z treścią zobowiązania, jej właściwościami lub przeznaczeniem, ponosi on odpowiedzialność za przypadkową utratę lub uszkodzenie rzeczy, chyba że rzecz zostałaby utracona lub uszkodzona także wtedy, gdyby posiadacz lub dzierżyciel władał nią w sposób prawidłowy.

⁶⁵ Ex. art. II:3.

Art. 3⁶⁶. Uprawnienie do świadczenia niepieniężnego w naturze

§ 1. W przypadku niewykonania zobowiązania niepieniężnego wierzyciel może domagać się spełnienia świadczenia, chyba że:

- a) spełnienie świadczenia jest niemożliwe;
- b) spełnienie świadczenia jest nadmiernie utrudnione, a wierzyciel może uzyskać przedmiot świadczenia w inny sposób bez nadmiernych trudności;
- c) świadczenie ma ściśle osobisty charakter.

§ 2. Wyłączenie uprawnienia do świadczenia niepieniężnego w naturze nie pozbawia wierzyciela możliwości skorzystania z innych środków ochrony prawnej przysługujących w razie naruszenia zobowiązania.

§ 3. Jeżeli naruszenie zobowiązania polega na nienależyтым wykonaniu zobowiązania, wierzyciel może domagać się doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem, w szczególności przez naprawę lub wymianę przedmiotu świadczenia, chyba że zachodzą okoliczności określone w § 1.

Art. 4⁶⁷. Uprawnienie do świadczenia pieniężnego

§ 1. W razie niewykonania wzajemnego zobowiązania pieniężnego, wierzyciel może domagać się zapłaty za świadczenie niepieniężne, nawet jeżeli druga strona oświadczy, że nie przyjmie tego świadczenia.

§ 2. Jeżeli druga strona oświadczy, że nie przyjmie świadczenia niepieniężnego, wierzyciel powinien zaprzestać wykonywania zobowiązania wzajemnego, chyba że zaprzestanie wykonywania narażałoby go na znaczne trudności lub koszty. Druga strona może zmniejszyć świadczenie pieniężne o wysokość kosztów spełnienia świadczenia niepieniężnego, których wierzyciel nie poniósł, zaprzestając wykonywania zobowiązania.

§ 3. W razie odmowy przyjęcia przez dłużnika świadczenia niepieniężnego, którego przedmiot znajduje się w powszechnym obrocie, sąd może, na żądanie dłużnika, po rozważeniu interesów stron, wyłączyć możliwość żądania przez wierzyciela zapłaty.

§ 4. Przepisy § 1–3 stosuje się odpowiednio, jeżeli druga strona oświadczy, że nie przyjmie części świadczenia niepieniężnego.

§ 5. Przepisy powyższe nie uchybiają możliwości skorzystania przez wierzyciela z innych środków ochrony prawnej przysługujących w razie naruszenia zobowiązania.

⁶⁶ Ex. art. II:4.

⁶⁷ Ex. art. II:4a.

Art. 5. Uprawnienie do wydania surogatów

Jeżeli przedmiot świadczenia został zbyty, utracony lub uszkodzony, wierzyciel może domagać się wydania wszystkiego, co dłużnik uzyskał w zamian za ten przedmiot albo jako naprawienie szkody.

Art. 6. Odmowa przyjęcia świadczenia

§ 1. Jeżeli dłużnik, ofiarując świadczenie, narusza zobowiązanie, wierzyciel może odmówić przyjęcia świadczenia, chyba że naruszenie zobowiązania jest nieistotne.

§ 2. Wierzyciel ma obowiązek przyjęcia świadczenia zaoferowanego po terminie, w którym zgodnie z treścią zobowiązania świadczenie powinno być spełnione, chyba że świadczenie po terminie straciło dla niego całkowicie lub w przeważającym stopniu znaczenie.

Art. 7. Wstrzymanie się ze spełnieniem świadczenia

§ 1. Strona, która powinna spełnić świadczenie z zobowiązania wzajemnego równocześnie bądź po spełnieniu świadczenia z tego zobowiązania przez drugą stronę, może wstrzymać się ze spełnieniem świadczenia, dopóki druga strona nie zaoferuje swojego świadczenia w sposób, który nie uzasadnia odmowy jego przyjęcia zgodnie z art. II:6 (odmowa przyjęcia świadczenia).

§ 2. Jeżeli strona przyjęła świadczenie w części, może wstrzymać się ze spełnieniem odpowiedniej części swojego świadczenia w takim stosunku, w jakim wartość spełnionego świadczenia pozostaje do wartości całego świadczenia, do którego spełnienia zobowiązana jest druga strona.

§ 3. Strona, która powinna spełnić świadczenie z zobowiązania wzajemnego wcześniej, może wstrzymać się ze spełnieniem tego świadczenia, jeżeli z okoliczności wynika, że druga strona nie spełni świadczenia w terminie lub spełni świadczenie w sposób uzasadniający odmowę jego przyjęcia zgodnie z art. II:6 (odmowa przyjęcia świadczenia).

Art. 8⁶⁸. Termin dodatkowy

§ 1. W razie naruszenia zobowiązania wierzyciel może odstąpić od umowy, obniżyć świadczenie lub żądać naprawienia szkody, jeżeli wyznaczył dłużnikowi rozsądny dodatkowy termin do spełnienia świadczenia lub doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem i termin ten bezskutecznie upłynął. Wierzyciel nie jest obowiązany do wyznaczenia terminu dodatkowego, jeżeli świadczenie jest niemożliwe lub straciło dla niego całkowicie lub w przeważającym stopniu znaczenie albo jeżeli przedmiot świadczenia był doprowadzany przez dłużnika do stanu zgodnego z zobowiązaniem.

§ 2. Wierzyciel może bez wyznaczania dodatkowego terminu żądać na zasadach ogólnych naprawienia szkody spowodowanej brakiem należytego wykonania zobowiązania w terminie.

§ 3. Wierzyciel może odstąpić od umowy bez wyznaczania terminu dodatkowego, jeżeli ze względu na rodzaj naruszenia lub właściwość zobowiązania nie można rozsądnie oczekiwać, że będzie związany umową.

Art. 9⁶⁹. Termin dodatkowy w stosunkach konsumenckich

§ 1. Konsument, wyznaczając przedsiębiorcy termin dodatkowy do doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem, może wskazać jego sposób, chyba że jest on niemożliwy lub wymaga nadmiernych kosztów.

§ 2. Konsument może odstąpić od umowy bez wyznaczania terminu dodatkowego do doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem, jeżeli wiązałyby się to dla niego z nadmiernymi trudnościami.

Art. 10⁷⁰. Ograniczenie uprawnienia do odstąpienia od umowy

§ 1. Wierzyciel nie jest uprawniony do odstąpienia od umowy, jeżeli naruszenie zobowiązania jest nieistotne.

§ 2. Nieistotnym jest naruszenie zobowiązania, które w nieznacznym stopniu pozbawia wierzyciela tego, czego mógł rozsądnie oczekiwać na podstawie umowy w chwili jej zawarcia.

⁶⁸ Art. II:8 został dodany na posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r. i nie występuje w takiej postaci w opublikowanej wersji projektu w: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań...*, *op. cit.*

⁶⁹ Art. II:9 § 3 został dodany po posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r. i nie występuje w opublikowanej wersji projektu w: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań...*, *op. cit.*

⁷⁰ Ex. art. II:9.

Art. 11. Odstąpienie od umowy przed terminem spełnienia świadczenia

Wierzyciel może odstąpić od umowy przed terminem spełnienia świadczenia, jeżeli jest nieuniknione, że dojdzie do naruszenia zobowiązania i ze względu na rodzaj naruszenia lub właściwość zobowiązania nie można rozsądnie oczekiwać, że będzie związany umową albo jeżeli dłużnik oświadczy, że zobowiązania nie wykona.

Art. 12. Odstąpienie od umowy w części

Jeżeli naruszenie zobowiązania dotyczy części świadczenia, strona może odstąpić od umowy jedynie w tej części, chyba że częściowe świadczenie nie ma dla niej znaczenia ze względu na właściwość zobowiązania.

Art. 13⁷¹. Skutki odstąpienia od umowy

§ 1. W razie odstąpienia od umowy strony są zwolnione z obowiązku wykonania zobowiązania, a jeżeli odstąpiono w stosunku do części świadczenia, strony są zwolnione z wykonania zobowiązania w części, której dotyczy odstąpienie.

§ 2. Odstąpienie od umowy nie narusza postanowień umownych dotyczących skutków naruszenia zobowiązania.

Art. 14⁷². Zwrot świadczeń po odstąpieniu od umowy

§ 1. Każda ze stron jest zobowiązana do zwrotu tego, co otrzymała od drugiej strony w związku z wykonaniem zobowiązania, a jeżeli odstąpiono w stosunku do części świadczenia, strony są zobowiązane do zwrotu tego, co otrzymały jako wykonanie zobowiązania w części, której dotyczy odstąpienie. Jeżeli przedmiotem umowy jest zobowiązanie trwałe, obowiązek zwrotu nie obejmuje świadczeń spełnionych przed naruszeniem zobowiązania.

§ 2. Do obowiązku zwrotu tego, co każda strona otrzymała w związku z wykonaniem zobowiązania, stosuje się przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, z tym że strona zobowiązana do zwrotu nie może powoływać się na fakt wyzbycia, zużycia lub utraty przedmiotu wzbogacenia.

⁷¹ Ex. art. II:13 § 1 i § 2.

⁷² Art. II:14 został utworzony przez podział dawnego art. II:13 (ex. § 3–5) po posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r.

§ 3. Po odstąpieniu od umowy strony mogą dochodzić na zasadach ogólnych naprawienia szkody wynikłej z niewykonania zobowiązania, w tym szkody powstałej w wyniku odstąpienia od umowy.

Art. 15⁷³. Wynagrodzenie za korzystanie ze świadczenia

§ 1. W razie odstąpienia od umowy strona, która naruszyła zobowiązanie, obowiązana jest do zapłaty drugiej stronie wynagrodzenia za korzystanie z przedmiotu świadczenia.

§ 2. Wynagrodzenie za korzystanie z przedmiotu świadczenia ustala się według przeciętnych stawek rynkowych z uwzględnieniem niedogodności, jakich doznał korzystający ze świadczenia w związku z naruszeniem zobowiązania.

Art. 16⁷⁴. Zakres obniżenia świadczenia

§ 1. Obniżenie świadczenia powinno nastąpić w stosunku, w jakim wartość spełnionego świadczenia z zobowiązania wzajemnego pozostaje do wartości świadczenia, gdyby zobowiązanie zostało należycie wykonane. Stosunek wartości świadczenia spełnionego i świadczenia, które powinno być spełnione, ustala się na podstawie cen z chwili, w której świadczenie powinno być spełnione.

§ 2. Do obowiązku zwrotu przedmiotu świadczenia w zakresie, o który świadczenie zostało obniżone, stosuje się przepisy o skutkach odstąpienia od umowy.

Art. 17⁷⁵. Wyrównanie wartości świadczenia

Jeżeli świadczenie podlegające obniżeniu nie jest podzielne albo jeżeli obniżone świadczenie nie miałoby znaczenia dla drugiej strony, wierzyciel może domagać się, zamiast obniżenia świadczenia, zapłaty kwoty odpowiadającej różnicy wartości świadczenia, gdyby zobowiązanie zostało należycie wykonane, i wartości otrzymanego świadczenia.

⁷³ Ex. art. II:14.

⁷⁴ Ex. art. II:15.

⁷⁵ Ex. art. II:16.

Art. 18. Naprawienie szkody

§ 1. Dłużnik jest obowiązany do naprawienia szkody wynikłej z naruszenia zobowiązania, chyba że naruszenie wynika z okoliczności, na które nie miał wpływu i których skutkom nie można było zapobiec nawet przy dochowaniu należytej staranności.

§ 2. Dłużnik jest obowiązany do naprawienia szkody wynikłej z naruszenia zobowiązania przez osobę, z pomocą której wykonuje zobowiązanie lub której powierza jego wykonanie, chyba że naruszenie zobowiązania wynika z okoliczności, na które ta osoba nie miała wpływu i których skutkom nie można było zapobiec nawet przy dochowaniu należytej staranności.

Art. 19. Naprawienie szkody niemajątkowej

Wierzyciel może żądać naprawienia szkody niemajątkowej wynikłej z naruszenia zobowiązania jedynie wtedy, gdy jest to usprawiedliwione właściwością zobowiązania zmierzającego do zaspokojenia niemajątkowego interesu wierzyciela.

Art. 20. Przewidywalność szkody

Dłużnik nie odpowiada za szkodę, której w chwili zawarcia umowy nie przewidział i nie mógł rozsądnie przewidzieć jako skutku naruszenia zobowiązania.

Art. 21⁷⁶. Obniżenie świadczenia lub naprawienie szkody po doprowadzeniu świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem

Jeżeli doprowadzenie świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem nie usunęło wszystkich skutków naruszenia zobowiązania, wierzyciel może obniżyć świadczenie lub żądać naprawienia szkody na zasadach ogólnych.

Art. 22⁷⁷. Odsetki za opóźnienie

§ 1. Jeżeli dłużnik nie spełnia świadczenia pieniężnego w terminie (opóźnienie), wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia.

⁷⁶ Ex. art. II:17.

⁷⁷ Ex. art. II:21.

§ 2. Jeżeli strony nie ustaliły stopy odsetek za opóźnienie, należą się odsetki w wysokości ustawowych odsetek kapitałowych.

§ 3. Jeżeli strony ustaliły stopę oprocentowania wierzytelności, wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie według tej stopy, chyba że jest ona niższa od stopy ustawowej.

§ 4. Wierzyciel może nadto żądać naprawienia szkody na zasadach ogólnych.

Art. 23. Odsetki nadzwyczajne w stosunkach z przedsiębiorcami

§ 1. Jeżeli przedsiębiorca nie spełnia świadczenia pieniężnego w terminie, zobowiązany jest do zapłaty odsetek nadzwyczajnych, chyba że niespełnienie świadczenia wynika z okoliczności, na które dłużnik nie miał wpływu i których skutkiem nie można było zapobiec nawet przy dochowaniu należytej staranności.

§ 2. Rada Ministrów określi w rozporządzeniu stopę odsetek nadzwyczajnych w wysokości nie niższej niż ustawowa⁷⁸.

§ 3. W razie nieustalenia terminu zapłaty przez strony, zobowiązanie przedsiębiorcy określone w § 1 powstaje 30. dnia:

- a) po doręczeniu wezwania do zapłaty, jeżeli druga strona spełniła świadczenie wzajemne, albo
- b) po spełnieniu przez drugą stronę świadczenia wzajemnego, jeżeli wezwanie do zapłaty zostało doręczone przed spełnieniem tego świadczenia lub chwila doręczenia jest niepewna albo niepewne jest, czy przedsiębiorca otrzymał wezwanie do zapłaty, albo
- c) po chwili, w której wierzyciel mógł niezwłocznie zbadać przedmiot świadczenia lub uznać za dobry, jeżeli zgodność świadczenia z umową ma być ustalona przez zbadanie przedmiotu świadczenia lub uznanie go za dobry.

§ 4. Wierzyciel może nadto żądać naprawienia szkody na zasadach ogólnych.

§ 5. Wierzyciel nie może żądać odsetek w zakresie, w jakim sam naruszył swoje zobowiązanie wzajemne lub inne obowiązki wynikające z zobowiązania.

Art. 24. Niewiążące postanowienia dotyczące odsetek nadzwyczajnych

Postanowienie umowne mniej korzystne niż określone w art. 23 § 1–3 (odsetki nadzwyczajne w stosunkach z przedsiębiorcami) jest niewiążące, chyba że nie

⁷⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów implementuje dyrektywę nr 2000/35.

jest rażąco uciążliwe dla wierzyciela. W miejsce niewiążących postanowień stosuje się art. 23.

Art. 25. Odsetki nadzwyczajne należne przed terminem spełnienia świadczenia pieniężnego

§ 1. Postanowienie umowne, na podstawie którego przedsiębiorca zobowiązany jest spełnić świadczenie pieniężne później niż 30 dni po spełnieniu świadczenia wzajemnego przez drugą stronę, nie pozbawia wierzyciela uprawnienia do odsetek nadzwyczajnych za okres od 31. dnia po spełnieniu świadczenia wzajemnego, chyba że pozbawienie go tych odsetek nie byłoby dla niego rażąco uciążliwe.

§ 2. Strony mogą wyłączyć uprawnienie określone w § 1, jeżeli nie jest to rażąco uciążliwe dla wierzyciela.

Art. 26⁷⁹. Rażąca uciążliwość

Rażącą uciążliwość postanowienia ocenia się z uwzględnieniem dobrych praktyk handlowych, charakteru przedmiotu świadczenia i istnienia po stronie dłużnika uzasadnionych przyczyn ustalenia odsetek nadzwyczajnych według innej stopy lub ich naliczenia w innym terminie od określonego w ustawie.

Art. 27⁸⁰. Kara umowna i zadatek⁸¹

§ 1. Jeżeli strony zastrzegły w umowie obowiązek zapłaty oznaczonej kwoty na wypadek naruszenia zobowiązania (kara umowna), wierzyciel może żądać zapłaty tej kwoty na zasadach określonych w art. II:18 (naprawienie szkody).

§ 2. Jeżeli zastrzeżona kara umowna jest rażąco wygórowana w stosunku do stopnia naruszenia interesu wierzyciela, dłużnik może żądać jej stosownego obniżenia.

§ 3⁸². Sąd, po rozważeniu interesów stron, może wyłączyć uprawnienie do żądania zapłaty kary umownej, jeżeli wierzyciel nie poniósł szkody i żądanie zapłaty kary narusza dobre obyczaje.

⁷⁹ Art. II:26 został dodany na posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r. i nie występuje w opublikowanej wersji projektu w: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań...*, *op. cit.*

⁸⁰ Ex. art. II:26.

⁸¹ Tytuł zmieniony przez zespół redakcyjny w pracach po posiedzeniu KKPC w Popowie w dniach 22–24 stycznia 2009 r.

⁸² Paragraf 3 został dodany na posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r. i nie występuje w opublikowanej wersji projektu w: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań...*, *op. cit.*

§ 4⁸³. Jeżeli strony ustaliły, że określony przedmiot świadczony przez jedną stronę może być zatrzymany przez drugą stronę w razie naruszenia zobowiązania lub strona spełniająca to świadczenie może domagać się jego zwrotu lub zapłaty wielokrotności jego wartości, to uprawnienia tych stron mogą być wykonane niezależnie od poniesionej szkody (zadatek).

Art. 27. Zbieg kary umownej i odszkodowania lub odsetek

§ 1. Zastrzeżenie kary umownej nie uchybia możliwości dochodzenia naprawienia szkody na zasadach ogólnych.

§ 2. Jeżeli wierzycielowi przysługuje uprawnienie do żądania zapłaty kary umownej oraz odsetek, może żądać tylko jednej z tych należności.

Art. 28⁸⁴. Środki ochrony prawnej w razie naruszenia dobrych obyczajów

W razie naruszenia dobrych obyczajów przez dłużnika przy wykonywaniu zobowiązania wierzyciel może skorzystać ze środków ochrony prawnej przysługujących w razie naruszenia zobowiązania z wyłączeniem uprawnienia do żądania spełnienia świadczenia i naprawienia szkody w takim zakresie, w jakim należyte wykonanie jest uzależnione od uwzględnienia dobrych obyczajów.

Art. 29⁸⁵. Wpływ przyczyn dotyczących wierzyciela na zakres uprawnień przysługujących w razie naruszenia zobowiązania

§ 1. Wierzyciel nie może skorzystać ze środków ochrony prawnej przysługujących w razie naruszenia zobowiązania, z wyjątkiem uprawnienia do spełnienia świadczenia, w zakresie, w jakim naruszenie zobowiązania wynika z przyczyn jego dotyczących.

§ 2. Wierzyciel, który odstępuje od umowy w razie naruszenia zobowiązania z przyczyn jego dotyczących, jest obowiązany do zwrotu dłużnikowi odpowiedniej części kosztów powstałych w związku z odstąpieniem.

§ 3. Wierzyciel nie może domagać się naprawienia szkody w zakresie, w jakim szkoda powstała z przyczyn jego dotyczących, oraz w zakresie, w jakim nie zapobiegł

⁸³ Paragraf 4 dodany przez zespół redakcyjny w pracach po posiedzeniu KKPC w Popowie w dniach 22–24 stycznia 2009 r.

⁸⁴ Art. II:28 został dodany na posiedzeniu KKPC w dniach 22–24 stycznia 2009 r. i nie występuje w opublikowanej wersji projektu w: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań...*, *op. cit.*

⁸⁵ Ex. art. II:2.

jej powstaniu lub zwiększeniu przez podjęcie środków, których można było od niego rozsądnie oczekiwać.

Art. 30⁸⁶. Naruszenie powinności przez wierzyciela

Do naruszenia przez wierzyciela powinności wynikającej z zobowiązania, mającej wpływ na jego należyte wykonanie, stosuje się odpowiednio przepisy o naruszeniu zobowiązania.

MARLENA PECYNA, FRYDERYK ZOLL

ZBIORCZE UZASADNIENIE PROJEKTU TREŚĆ, WYKONANIE I SKUTKI NARUSZENIA ZOBOWIĄZANIA⁸⁷

I. WPROWADZENIE

Niniejsze uzasadnienie stanowi jedynie materiał, mający ułatwić pracę nad tekstem i szybko zorientować się w istocie projektowanych zmian. Pełne uzasadnienie do projektu, zawierające motywy osobne dla każdego artykułu wraz ze szczegółową analizą prawnoporównawczą, zostało opublikowane w formie książkowej⁸⁸, natomiast skrócone, tj. zbiorcze, zawarte jest w publikowanych materiałach III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów we Wrocławiu w 2008 r.⁸⁹ W tym najpełniejszym, tj. książkowym opracowaniu należy szukać źródeł proponowanych przepisów, przyczyny, dla której zostały sformułowane w taki sposób. Tam starano się wyjaśnić kontekstowe

⁸⁶ Ex. art. II:1 § 3.

⁸⁷ W wersji przyjętej na posiedzeniu w Popowie w dniach 22–24 stycznia 2009 r. ze zmianami wprowadzonymi w późniejszych pracach przez zespół redakcyjny w składzie: M. Pecyna, J. Pisuliński, A. Rachwał, M. Spyra, M. Wyrwiński, F. Zoll.

⁸⁸ Zob. I. Karasek, I. Karwala, D. Mróz, M. Pecyna, J. Pisuliński, A. Rachwał, M. Spyra, U. Walczak, K. Wyrwińska, M. Wyrwiński, F. Zoll: *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań. Projekt z uzasadnieniem pod kierunkiem J. Pisulińskiego i F. Zolla...*, op. cit. Wersja ta nie zawiera jednakże zmian przyjętych na posiedzeniu KKPC w Popowie w dniach 22–24 stycznia 2009 r. oraz późniejszych modyfikacji proponowanych przez zespół redakcyjny (M. Pecyna, J. Pisuliński, A. Rachwał, M. Spyra, M. Wyrwiński, F. Zoll).

⁸⁹ Zob. M. Pecyna, F. Zoll: *Krótkie uzasadnienie projektu. Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań* (w:) E. Gniewek, K. Górską, P. Machnikowski (red.): *Zaciąganie i wykonanie zobowiązań. Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów (Wrocław 25–27.09.2008 r.)*, Warszawa 2010, s. 544.

i systematyczne powiązania danego przepisu, prawnohistoryczne racje za nim stojące. Pełne uzasadnienie zawiera również komentarz do każdego z przepisów wraz z przykładami ich zastosowania. Zadaniem tego krótkiego uzasadnienia jest zapoznanie Czytelnika z treścią przepisów oraz wskazanie na podstawowe innowacje oraz problemy, które zespół pracujący nad projektem starał się rozwiązać⁹⁰.

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA PROJEKTU

Projekt ma stanowić kompleksową regulację wykonania zobowiązania oraz skutków naruszenia zobowiązania i w założeniu ma dotyczyć wszystkich stosunków prawnych, w tym o charakterze konsumenckim⁹¹. Stanowi on próbę oparcia regulacji na podstawowych założeniach prawa unijnego, ułatwiając tym samym proces dostosowywania prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej bez naruszania spójności porządku prawnego⁹². Projekt stara się poprawić strukturę obecnej regulacji ustawowej, starając się umieścić w jednym miejscu przepisy dotyczące wykonania zobowiązań. Tak więc zarówno kryteria prawidłowości wykonania zobowiązania, jak i surogaty wykonania zobowiązania zostały umieszczone w tym samym tytule (I) projektu. W tytule tym zostały uregulowane także kwestie dotyczące „treści zobowiązania”. Pierwotnie tytuł I nosił nazwę „Wykonanie zobowiązań”. Został on jednak uzupełniony także o „treść” zobowiązania. Dodano bowiem przepisy definiujące samo pojęcie zobowiązania (art. I:1), zobowiązanie wzajemne (art. I:2), zobowiązanie trwałe (art. I:3). Umieszczono również podstawowe przepisy regulujące odsetki kapitałowe (art. I:4–I:5). Tytuł kończy się działem, także dodanym w wyniku ostatnich prac, regulującym zagadnienia wygaśnięcia zobowiązania niezwiązanego z zaspokojeniem wierzyciela. Uzupełnienia na początku i na końcu omawianego tytułu nie mieszczą się w kategorii „wykonanie zobowiązań”. Granica między kategorią „treść zobowiązania” i „wykonanie zobowiązania” jest płynna. Jednak nazwanie omawianego tytułu jedynie „wykonanie zobowiązań” byłoby zbyt wąskie, ponieważ zostały dodane przepisy, które obejmują podstawowe definicje prawa zobowiązań oraz regulują różne sposoby zakończenia stosunku obligacyjnego, które nie wiążą się z wykonaniem zobowiązania.

⁹⁰ Wcześniejsze publikacje obejmują jednakże projekt w wersji pierwotnej, natomiast niniejsza została uzupełniona o zmiany lub uzupełnienia, które zostały prowadzone w toku dalszych prac kodyfikacyjnych.

⁹¹ Zob. także S. Grundmann: *Nationale Kodifikation vor dem Hintergrund der Europäisierung des Privatrechts* (w:) C. Fischer–Czermak, G. Hopf, M. Schauer: *Das ABGB auf dem Weg in das 3. Jahrtausend*, Wien 2003, s. 31. Za włączeniem regulacji konsumenckich do kodeksu cywilnego opowiedziała się także Komisja Kodyfikacyjna II kadencji w: *Zielona księga. Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2006, s. 111.

⁹² O znaczeniu europejskiego prawa prywatnego w procesie kodyfikacji zob. S. Grundmann: *The Architecture of European Codes and Contract Law — A Survey of Structures and Contents* (w:) S. Grundmann, M. Schauer: *The Architecture of European Codes and Contract Law*, Alphen aan den Rijn 2006, s. 6–7.

Tytuł I regulujący wykonanie zobowiązań przypomina w stosunkowo znacznym stopniu rozwiązanie przyjęte w kodeksie cywilnym. Wprowadzono jednak kilka istotnych zmian, w tym nowe kryteria prawidłowości wykonania zobowiązania, regulując kwestie „wykonania tymczasowego” (*Zahlung erfüllungshalber*), odmienne od dotychczasowej regulacji stanowiąc o kwestii walutowości oraz modyfikując przesłanki tzw. dużej klauzuli *rebus sic stantibus*. Dodane zostały także definicje zobowiązania, zobowiązania wzajemnego i trwałego. Definicja zobowiązania różni się od swojego odpowiednika zawartego w kodeksie cywilnym jedynie szczegółami. Definicja zobowiązania wzajemnego w zestawieniu z obecną definicją umowy wzajemnej stanowi wyraz odmiennej konstrukcji dogmatycznej. Natomiast definicja zobowiązania trwałego jest wyrazem istniejących koncepcji doktrynalnych. Jej wprowadzenie jest uzasadnione przyjęciem szczególnych unormowań ogólnych dotyczących zakończenia tego rodzaju stosunków. Projekt rezygnuje także ze wspólnej regulacji odsetek kapitałowych i odsetek wynikających z naruszenia zobowiązania. W tytule I znalazła się jedynie regulacja ogólna odsetek kapitałowych, która nie obejmuje nie tylko klasycznych odsetek za opóźnienie (art. II:22), ale również tzw. odsetek nadzwyczajnych (art. II:23). W projekcie uregulowano ponadto skutki rozwiązania umowy (art. I:40–I:41), co jest także rozwiązaniem nowym, mającym na celu przecięcie kontrowersji doktrynalnych. Dodana regulacja wypowiedzenia zobowiązania trwałego jest zharmonizowana z przyjętą w projekcie koncepcją, w myśl której środkiem ochrony wierzyciela także przypadku zobowiązań trwałych jest odstąpienie od umowy (pomijając tutaj inne środki ochrony na wypadek naruszenia zobowiązania). Wypowiedzenie jest sposobem zakończenia zobowiązania trwałego wynikającym z innych okoliczności niż naruszenie zobowiązania. Projekt rozróżnia między zwykłym zakończeniem trwałego stosunku obligacyjnego, następującym wskutek upływu terminu lub z powodu wypowiedzenia, i zakończeniem ze względu na wypowiedzenie z ważnej przyczyny. Natomiast w razie wypowiedzenia umowy z powodu naruszenia zobowiązania projekt przewiduje odesłanie do skutków odstąpienia od umowy.

Największe zmiany zostały przewidziane w części regulującej skutki naruszenia zobowiązania (tytuł II). Projekt konsekwentnie dąży do zastąpienia zdywersyfikowania pojęcia naruszenia zobowiązania możliwie jednolitą klauzulą, chociaż pewne ślady kwalifikowanych postaci naruszenia zobowiązania pozostały⁹³. Poszczególne skutki naruszenia zobowiązania, takie jak możliwość odstąpienia od umowy, obniżenie świadczenia, nie są powiązane z poszczególnymi kwalifikowanymi postaciami naruszenia zobowiązania, ale są co do zasady dopuszczalne w każdym wypadku naruszenia zobowiązania. Natomiast pewne ograniczenia możliwości skorzystania z poszczególnych środków ochrony prawnej przysługujących w razie naru-

⁹³ Zob. O. Lando: *Non-Performance (Breach of Contracts)* (w:) A. Hartkamp, M. Hesselink, E. Hondius, C. Joustra, E. du Perron, M. Veldman: *Towards a European Civil Code*, Nijmegen 2004, s. 512–514.

szenia zobowiązania mogą wynikać z nieistotnego charakteru naruszenia zobowiązania. Projekt stara się też stworzyć dłużnikowi odpowiednią szansę utrzymania zobowiązania przez jego „naprawę” — *right to cure*. Projekt przyjmuje także, że roszczenie o wykonanie zobowiązania jest rodzajem środka służącego ochronie przeciwko naruszeniu zobowiązania. Podążając za wzorem DCFR⁹⁴ i ACQP⁹⁵, projekt przyjmuje kompromisowe rozwiązanie między systemami *common law* i systemami kontynentalnymi w kwestii możliwości dochodzenia wykonania zobowiązania, w tym również w odniesieniu do świadczenia pieniężnego, z tym że są to pewne rozwiązania w ograniczonym zakresie wynikające z doktryny *efficient breach*.

Projekt, zgodnie ze współczesnymi tendencjami, dąży do obiektywizacji odpowiedzialności za naruszenie zobowiązania. Jedyne odpowiedzialność odszkodowawcza jest wciąż uzależniona od przesłanki subiektywnej.

Projekt, kierując się rozwojem prawa unijnego, przewiduje możliwość dochodzenia naprawienia szkody niemajątkowej wynikającej z naruszenia zobowiązania, ale przyjmuje, że możliwość ta przysługuje jedynie w przypadku naruszenia zobowiązania, którego celem było w przeważającym stopniu zaspokojenie interesu o charakterze niemajątkowym.

Projekt przewiduje specjalną kategorię odsetek nadzwyczajnych, inkorporując w ten sposób do regulacji kodeksowej dyrektywę o terminach zapłaty w transakcjach handlowych.

II. UZASADNIENIE

TYTUŁ I. TREŚĆ I WYKONANIE ZOBOWIĄZANIA

DZIAŁ I. ZOBOWIĄZANIE

Art. 1–3. Dział I tytułu I zawiera trzy definicje, zasadnicze dla całego systemu prawa regulującego wykonanie i naruszenie zobowiązania. Zawarta w art. 1 definicja zobowiązania stanowi odpowiednik art. 353 k.c. W stosunku do art. 353 k.c. definicja ta została jednak przeredagowana, tak aby obejmować wszystkie przypadki stosunków obligacyjnych. Nie zawsze jest tak, że dłużnik ma świadczyć do rąk wierzyciela. Obecna definicja zawarta w art. 353 k.c. nie daje się zastosować w przypadku właściwych umów o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, w których

⁹⁴ Zob. publikację tzw. akademickiego DCFR: Ch. von Bar, E. Clive, H. Schulte–Nölke oraz H. Beale, J. Herre, J. Huet, P. Schlechtriem, M. Storme, S. Swann, P. Varul, A. Veneziano, F. Zoll (eds.): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, Interim Outline Edition, Munich 2008.

⁹⁵ Zob. *Principles of the Existing European Contract Law (Acquis Principles)*. Contract I, Precontractual Obligations, Conclusion of Contract, Unfair Terms, München 2007.

to domagać się spełnienia świadczenia może osoba, której nie przysługuje status wierzyciela. Dlatego w projektowanym sformułowaniu jest mowa o uprawnionym, a nie o wierzycielu.

Projekt definiuje zobowiązanie wzajemne. Jest nim takie zobowiązanie, w którym świadczenie jednej ze stron jest odpowiednikiem świadczenia drugiej strony. W projekcie celowo zrezygnowano z posługiwania się terminem „umowa wzajemna”. Istotne znaczenie ma bowiem nie to, czy dana umowa spełnia cechy „wzajemnej”, ale to, czy dane świadczenie jest w stosunku wzajemności z innym świadczeniem — czy jest jego odpowiednikiem. Tak na przykład nie jest celowe analizowanie, czy umowa pożyczki jest umową wzajemną, ale czy na przykład świadczenie polegające na wydaniu i przeniesieniu własności przedmiotu pożyczki stanowi ekwiwalent świadczenia polegającego na zapłacie odsetek. Z jednej umowy mogą wynikać świadczenia, które są ze sobą skorelowane i znajdują się w relacji wzajemności, i takie, które w takiej relacji się nie znajdują. Poza tym przyjęta definicja pozwala uznać takie obowiązki świadczeń jako wzajemne, które nie wynikają z umowy, ale z ustawy, będąc jednocześnie swoimi odpowiednikami. Stan taki zachodzi w przypadku obowiązków zwrotu świadczeń spełnionych na podstawie nieważnej umowy.

Projekt zawiera także definicję zobowiązania trwałego. Jako cechę konstytutywną takiego zobowiązania wskazano istnienie co najmniej jednego takiego obowiązku (lub roszczenia w wersji wskazanej w opcji drugiej), który nie wygasa przez spełnienie świadczenia. Takim obowiązkiem jest na przykład obowiązek znoszenia korzystania z przedmiotu najmu lub znoszenia korzystania z wartości oddanej innemu, jak to ma miejsce w przypadku umowy pożyczki. Definicja zobowiązania wzajemnego była potrzebna, ponieważ do tego rodzaju zobowiązań znajdują zastosowanie przepisy o wypowiedzeniu. Projekt jednak co do zasady opiera się na założeniu jak najdalej sięgającego ujednoczenia zasad rządzących zobowiązaniami. Oznacza to również zredukowanie znaczenia wyodrębniania zobowiązań trwałych.

DZIAŁ II. ODSETKI KAPITAŁOWE

Art. I:4–I:5. Projekt zawiera ogólną regulację odsetek kapitałowych. Projekt oparty jest na założeniu zachodzenia zasadniczych różnic między poszczególnymi kategoriami odsetek, co powinno znaleźć także wyraz w odrębnym unormowaniu tych poszczególnych kategorii. Projekt zawiera ograniczenie maksymalnej stopy odsetek, powtarzając treść ograniczenia wynikającego z kodeksu cywilnego, ze wskazaniem jednakże chwili zawarcia umowy jako miarodajnej dla ustalenia, czy odsetki nie przekraczają dopuszczalnej granicy. Projekt bowiem wynika z założenia, że przepisy o odsetkach maksymalnych stanowią ograniczenie kształtowania czynności prawnej. Następcze zmiany wysokości oprocentowania nie powinny mieć już

zatem znaczenia. Ograniczenie to znajduje zastosowanie jedynie w stosunku do odsetek kapitałowych, w przypadku innych odsetek ograniczenia będą wynikały z ogólnych zasad kształtowania treści czynności prawnej. W projekcie zawarto jednak także rozwiązania mające na celu utrudnienie wyłączenia ograniczenia kształtowania odsetek ponad dopuszczalną wysokość. Służy temu poddanie wszelkich opłat związanych z korzystaniem z cudzego kapitału reżimowi odsetek (np. tzw. opłat manipulacyjnych) oraz wskazanie zasady, w jakim zakresie świadczenie niepowiązane z upływem czasu, a stanowiące wynagrodzenie za korzystanie z kapitału w rozumieniu projektu, powinno być obliczone z punktu widzenia przepisów o maksymalnej dopuszczalnej wysokości oprocentowania. Należy je w takim wypadku odnieść do pierwszego roku trwania czasu umowy (także gdy czas trwania tej umowy jest krótszy niż rok). Wynagrodzenie takie należy liczyć łącznie z odsetkami, jeżeli miałyby się one należeć obok tego rodzaju wynagrodzenia. Inaczej, niż to ma miejsce na gruncie kodeksu cywilnego, uregulowano skutki ustalenia odsetek wyższych niż odsetki maksymalne. Projekt opiera się na założeniu, że zawarta w kodeksie cywilnym redukcja do maksymalnej dozwolonej granicy nie stanowi wystarczającego mechanizmu odstrasżającego przed uzgadnianiem odsetek w niedopuszczalnej wysokości. Dlatego przyjęto, że odsetki takie powinny być zredukowane do wysokości odsetek ustawowych, a nie maksymalnej dopuszczalnej wysokości stopy odsetkowej. W przypadku zawyżonej opłaty niepowiązanej z upływem czasu, jej wysokość należy odnieść do roku, następnie obniżyć do wysokości, która wynikałaby z sumowanych ustawowych odsetek za pierwszy rok trwania umowy.

Projekt przyjmuje w ślad za kodeksem cywilnym zasadę, że w razie gdy strony nie określiły wysokości odsetek, należą się odsetki ustawowe.

Projekt reguluje wymagalność odsetek kapitałowych w razie braku odpowiedniego uzgodnienia między stronami. Przyjmuje, że jeżeli wymagalność odsetek kapitałowych nie została uregulowana w umowie, odsetki te stają się wymagalne po zakończeniu stosunku umownego, czyli że na dłużniku ciąży obowiązek zwrotu przedmiotu świadczenia powiększonego o odsetki. W art. 5 § 2 została wprowadzona również regulacja dotycząca wymagalności odsetek w przypadku umów zawartych na okres dłuższy niż rok. Zgodnie z powyższą propozycją w takim przypadku odsetki są wymagalne z upływem każdego roku trwania umowy, a w pozostałym zakresie stosuje się uregulowanie zawarte w § 1, czyli odsetki są wymagalne z chwilą zakończenia stosunku prawnego.

Projekt zawiera upoważnienie dla ministra sprawiedliwości do uregulowania wysokości kapitałowych odsetek ustawowych, precyzując kryteria, jakimi minister ma się kierować przy wyznaczaniu tej wysokości. Kryteria te pozwalają odnieść wysokość odsetek kapitałowych do warunków rynkowych.

DZIAŁ III. ŚWIADCZENIE ZE SKUTKIEM ZASPOKOJENIA WIERZYCIELA

Artykuły I:7 i I:8 regulują kwestię treści obowiązku dłużnika. Artykuł I:7 stanowi odpowiednik art. 354 k.c. Jest wzorowany na rozwiązaniu przyjętym w art. 7:101 ACQP, chociaż nie naśladuje w pełni treści tego ostatniego rozwiązania. Przepis przyjmuje jako miarę prawidłowego wykonania zobowiązania kryterium usprawiedliwionych oczekiwań wierzyciela. To pojęcie pojawia się w wielu źródłach prawa wspólnotowego, przede wszystkim w dyrektywie o sprzedaży konsumenckiej. Jest to jednak miara, która może być zgeneralizowana i zastosowana także w obrocie powszechnym. Nie jest ona obca również kodeksowi cywilnemu (na takim założeniu oparta jest np. definicja wady rzeczy).

Wbrew pierwotnej koncepcji autorów projektu kryterium dobrych obyczajów zostało w sposób pozytywny wypowiedziane jako miara prawidłowości wykonania zobowiązania. Element dobrych obyczajów wyznacza więc treść zobowiązania i jego naruszenie oznacza tym samym naruszenie zobowiązania.

W art. I:8 doprecyzowano kryterium usprawiedliwionych oczekiwań wierzyciela, którego dłużnikiem jest przedsiębiorca. W takim wypadku szczególną rolę odgrywają publiczne oświadczenia przedsiębiorcy, a także oświadczenia osób trzecich, które bezpośrednio są zainteresowane w zwiększeniu popytu na dane dobro. Inspirację dla tego przepisu stanowi rozwiązanie przyjęte w dyrektywie o sprzedaży konsumenckiej, ale nadające się do generalizacji. Oświadczenia takie kształtują bowiem horyzont oczekiwań klienta i dlatego powinny wpływać na ocenę prawidłowości wykonania zobowiązania. Pierwotnie autorzy projektu dążyli do ograniczenia kręgu osób, których oświadczenia składają się na horyzont usprawiedliwionych oczekiwań wierzyciela jedynie do tych, które znajdują się w danym „łańcuchu dystrybucyjnym”. Z tego ograniczenia jednak zrezygnowano, wychodząc z założenia, że klient nie ma możliwości weryfikowania, czy dane oświadczenie, na podstawie którego ukształtowało się jego oczekiwanie dotyczące cech przedmiotu świadczenia, jest oświadczeniem, które pochodzi od osoby należącej do takiego kręgu. Ostatecznie ryzyko obserwowania podawanych do publicznej wiadomości cech produktów obciąża dłużnika — przedsiębiorcę, nawet jeżeli oświadczenia te składają osoby, które działają od niego zupełnie niezależnie, a nawet w konkurencyjnych systemach (import równoległy).

Artykuł I:9 wyraża zasadę powinności współpracy wierzyciela z dłużnikiem dla osiągnięcia celu zobowiązania. Obowiązek ten jest mocniejszy niż w obecnie obowiązującym prawie, ponieważ naruszenie obowiązku współpracy przez wierzyciela jest uważane za naruszenie zobowiązania, ze wszystkimi konsekwencjami. Projekt wychodzi z założenia prawa umów opartego na zasadzie kooperacji między stronami (solidaryzm kontraktowy).

Artykuł I:10 zawiera tzw. dużą klauzulę *rebus sic stantibus*. Różni się ona jednak od obecnie obowiązującego przepisu kodeksu cywilnego tym, że podkreśla obowiązek dłużnika spełnienia świadczenia nawet w sytuacji zmiany stosunków (doświadczenie z kryzysem wskazuje, że wyraźne wypowiedzenie tej zasady może mieć znaczenie praktyczne). Wbrew pierwotnemu założeniu nie zdecydowano się na złagodzenie przesłanek pozwalających na zastosowanie klauzuli. Przesłanki te odpowiadają w zasadzie obecnemu stanowi prawnemu, choć projektowany przepis jest nieco inaczej zredagowany — sięgnięto między innymi po klauzulę rozsądku, gdy chodzi o ocenę niemożności przewidzenia danych okoliczności. Projekt ogranicza w pewnym zakresie kompetencje sądu do zmiany treści zobowiązania, pozwalając na zmianę treści świadczenia, rozłożenia go na raty lub w końcu na rozwiązanie umowy. Inny sposób ingerencji w treść zobowiązania wymaga zgodnego wniosku stron, pozwalającego sądowi na dalej idącą ingerencję. Projekt oparty jest bowiem na założeniu, że sąd nie powinien tu zastępować stron, a przepisy powinny być ukształtowane w sposób wymuszający negocjacje między stronami.

W projektowanym przepisie podkreślono w sposób wyraźny, że uprawnienie do domagania się zmiany treści umowy nie przysługuje podmiotowi, na którym ze względu na treść lub cel zobowiązania spoczywało ryzyko zmiany okoliczności. Zasadę tę daje się wyprowadzić także z obecnie obowiązujących przepisów. Strona, która przejmuje na siebie ryzyko, nie powinna móc się uwolnić od konsekwencji wystąpienia niekorzystnych okoliczności nawet nieprzewidywalnych, gdy ryzyko to ubezpieczała, na przykład gwarantując stałą cenę w dłuższym okresie i uzyskując tym samym odpowiednią rentę (np. w postaci wyższej ceny).

Projekt reguluje także skutki rozwiązania umowy w tym zakresie, odsyłając do przepisów regulujących odstąpienie od umowy. Okoliczności usprawiedliwiające stosowanie „dużej” reguły *rebus sic stantibus* w największym stopniu są zbliżone do przypadku naruszenia zobowiązania.

Artykuł I:10 § 2 jest normą dyspozytywną tylko w takim wypadku, gdy strony wyłącza możliwość powołania się na zmianę okoliczności, ze skutkiem wobec wszystkich stron. Przyznanie takiej możliwości tylko jednej stronie naruszałoby bowiem równowagę kontraktową.

W przypadku zmiany siły nabywczej pieniądza kompetencja sądu do zmiany treści zobowiązania pieniężnego nie budzi już wątpliwości, ponieważ możliwe jest ustalenie zobiektywizowanych kryteriów stanowiących wskazówkę dla sądu. Dlatego też możliwość ta została przewidziana w **art. I:11** w razie istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza.

Artykuł I:12 reguluje zobowiązanie przemienne w sposób odpowiadający co do zasady regulacji przyjętej obecnie w kodeksie cywilnym. Dodatkowo uregulowano także kwestie wyboru spełnienia świadczenia przez osobę trzecią, co na

gruncie art. 365 § 1 k.c. jest uregulowane jedynie bardzo powierzchownie, bez przewidzenia konsekwencji, co się stanie w przypadku niedokonania wyboru przez osobę trzecią. Proponowany art. I:12 reguluje ten problem, przewidując, że w przypadku niewyznaczenia przez osobę trzecią w czasie odpowiednim, które świadczenie ma być spełnione, wybór świadczenia przechodzi na dłużnika. Jest to bowiem najbardziej ekonomiczne rozwiązanie — najłatwiej jest bowiem rozstrzygnąć dłużnikowi, które świadczenie najefektywniej (tj. przy najmniejszych nakładach) spełni on zgodnie z treścią zobowiązania.

Artykuł I:13 wprowadza nieco inną niż w art. 356 k.c. zasadę dotyczącą powinności wierzyciela przyjęcia świadczenia zaoferowanego przez osobę trzecią. Co do zasady projekt oparty jest na założeniu, że wierzyciel nie powinien odmówić przyjęcia świadczenia, chyba że ma w tym usprawiedliwiony interes. Jeżeli osoba trzecia oferuje za dłużnika spełnienie świadczenia, które w pełni zaspokaja interes wierzyciela, to nie ma powodu, dla którego wierzyciel nie miałby przyjąć tego świadczenia. Ostatecznie jest to obojętne, o jakie świadczenie chodzi. Tu regułę należy odwrócić — jedynie w przypadku pewnych rodzajów świadczeń ma szczególne znaczenie osoba dłużnika, która może na przykład dodawać dodatkowego prestiżu zamówionemu świadczeniu. W takich sytuacjach zaoferowanie świadczenia przez kogoś innego nie zaspokajałoby interesu wierzyciela. W tych wypadkach wierzyciel zasadnie powinien móc odmówić przyjęcia świadczenia. Projektowany przepis taką możliwość przewiduje.

Artykuły I:14 i I:15 regulują kwestię zaliczenia świadczenia, w razie gdy na dłużniku ciąży wiele długów. Proponowane przepisy nawiązują do art. 451 k.c. Wprowadzono jednak kilka modyfikacji. Jeżeli najpóźniej w chwili spełnienia świadczenia dłużnik nie dokona wyboru długu, na poczet którego należy zaliczyć świadczenie, wybór może być dokonany przez wierzyciela, ale jedynie niezwłocznie. W razie braku wyboru zaliczenie następuje co do zasady według reguł wzorowanych na kodeksie cywilnym, jednak w sposób wyraźny proponowany przepis stanowi, że nie jest dopuszczalne zaliczenie na dług przedawniony (co w obecnym stanie prawnym musi być wyprowadzone w drodze wykładni funkcjonalnej). Przepis rozstrzyga także zaliczenie należności w sytuacji, gdy długi są wymagalne w tym samym terminie, nakazując ich proporcjonalne rozdzielanie. Wzorem niektórych ustawodawstw, art. I:15 rozstrzyga kwestie zaliczenia świadczenia w przypadku, gdy dłużnik jest także odpowiedzialny za dług osoby trzeciej. Przepis wprowadza wtedy zasadę zaliczenia na dług osobisty.

Artykuły I:16–I:17 wyrażają podstawowe zasady porządku legitymacyjnego. Artykuł I:16 reguluje skutki świadczenia do rąk osoby nieuprawnionej. Przepis co

do zasady powtarza art. 452 k.c. W sposób bardziej precyzyjny określa jednak, w jakiej sytuacji zostało spełnione świadczenie do rąk osoby nieuprawnionej. Stanowi bowiem, że dłużnik w takim wypadku może zwolnić się jedynie w takim zakresie, w jakim wierzyciel otrzymał przedmiot świadczenia. Obecne kryterium „skorzystania” ze świadczenia jest zbyt nieprecyzyjne. Zdecydowano się nie regulować skutków braku zdolności do przyjęcia świadczenia, ponieważ projekt traktuje spełnienie świadczenia za czynność prawną. Z zasad ogólnych będzie wynikać, że w przypadku pewnych świadczeń spełnienie świadczenia do rąk pozbawionego możliwości należytej oceny wierzyciela nie będzie zaspokajając jego interesu i jako takie nie będzie prawidłowym wykonaniem zobowiązania.

Artykuł I:16 wyraża jedną z dwóch podstawowych zasad porządku legitymacyjnego. Dłużnik nie może się wstrzymać ze spełnieniem świadczenia do czasu wykazania swojego uprawnienia przez wierzyciela. Ta zasada jest zdroworozsądkowa: dłużnik zna z reguły osobę wierzyciela i w typowym wypadku domaganie się (w znaczeniu materialnoprawnym) przeprowadzenia przez nią dowodu swojego uprawnienia powiązane z prawem do wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia byłoby nadużyciem. W pewnych wypadkach ustawodawca musi od tej zasady odstąpić, bo podstawowe założenie dostosowane do indywidualnych transakcji nie jest spełnione. Podstawowy wypadek tego rodzaju reguluje art. **I:17** § 1, przewidujący możliwość wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia w przypadku zmiany osoby wierzyciela. Ustęp 2 tego artykułu reguluje konsekwentnie kwestie powstania sporu co do osoby wierzyciela, przyznając wtedy, wzorem kodeksu cywilnego, prawo do złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego (art. 467 pkt 3 k.c.) lub powstrzymania się od spełnienia świadczenia. Zasada porządku legitymacyjnego wypowiedziana w art. I:16 jest dyspozytywna, przy czym jej uchylenie nie wymaga powiązania porządku legitymacyjnego z dokumentem.

DZIAŁ IV. POKWITOWANIE

Artykuły I:19–I:21 w sposób stosunkowo wierny powtarzają rozwiązania przyjęte w art. 463–465 k.c. Projekt jednak opiera się na założeniu, zgodnie z którym znaczenie klasycznych pokwitowań w czasie, gdy dominujący staje się obrót bezgotówkowy, jest mniejsze. Dlatego projekt ogranicza prawo do domagania się pokwitowania jedynie do tych przypadków, gdy dłużnik ma interes w otrzymaniu pokwitowania. Projekt nie powtórzył domniemania zawartego w art. 466 k.c., wychodząc z założenia, że takie domniemanie jest często kontrfaktyczne. Jeżeli pokwitowanie ma poświadczać umorzenie innych należności, powinno to wyraźnie stwierdzać.

DZIAŁ V. MIEJSCE I TERMIN SPEŁNIENIA ŚWIADCZENIA

Przepisy projektu regulujące miejsce i termin spełnienia świadczenia także w ogólnym zarysie odpowiadają przyjętemu rozwiązaniu kodeksowemu. Jednak również tutaj zdecydowano się w kilku miejscach na istotną modyfikację obecnie obowiązujących rozwiązań.

Artykuł I:22 odpowiada art. 454 k.c. Terminy: „miejsce zamieszkania” oraz „siedziba” zastąpiono pojęciem „miejsce określone przez adres”. Jeżeli miejsce zamieszkania definiowane jest jako „miejscowość”, nie jest to wtedy pojęcie przydatne z punktu widzenia określenia miejsca spełnienia świadczenia. Potrzebne jest zatem określenie bardziej precyzyjne i pojęcie „adres” odpowiada temu wymaganiu.

Artykuł I:22 § 3 wprowadza, za wzorem kodeksu zobowiązań, wyjątek od art. I:22 § 1 i 2, w sposób wyraźny regulując miejsce spełnienia drugiego świadczenia w zobowiązaniu wzajemnym, jeśli strony określiły miejsce spełnienia jednego ze świadczeń. Do podobnego wniosku można wprawdzie dojść, analizując właściwość zobowiązania, ale proponowany przepis zapewnia większą pewność prawa. W sposób zbliżony do obecnego stanu prawnego została uregulowana kwestia ponoszenia kosztów zmiany miejsca świadczenia. Nowością jest uregulowanie prawa dłużnika do odliczenia od świadczenia kwoty koniecznej do pokrycia kosztów związanych z przesłaniem przedmiotu świadczenia do nowego miejsca spełnienia świadczenia. Ułatwia to i przyspiesza rozliczenie kosztów spełnienia świadczenia, usuwając niejasność istniejącą w obecnym stanie prawnym.

Przepisy projektu regulujące termin spełnienia świadczenia odbiegają dość znacznie od przepisów obowiązującego kodeksu cywilnego.

Artykuł I:24 § 3, regulujący termin spełnienia świadczenia wzajemnego, wyraża typową zasadę dla zobowiązań synalagmatycznych, stanowiąc, że świadczenia takie powinny być spełnione równocześnie. Przepis ten odpowiada rozwiązaniu przyjętemu w kodeksie cywilnym (art. 488 § 1 k.c.), z tą jednak różnicą, że projekt nie posługuje się w zasadzie pojęciem umowy wzajemnej (ale zobowiązania wzajemnego), wychodząc z założenia, że wzajemność świadczeń nie jest jedynie powiązana z umową, zaś powiązanie synalagmatyczne może wystąpić także w innych przypadkach. Podstawowa zasada wynikająca z **art. I:24 § 1** różni się już jednak od art. 455 k.c. Projekt rezygnuje bowiem z wezwania przez wierzyciela dłużnika do spełnienia świadczenia jako przesłanki postawienia roszczenia w stan wymagalności, jeżeli strony nie ustaliły terminu, ani nie wynika on z właściwości zobowiązania. Projekt, wzorem wielu ustawodawstw i projektów akademickich (np. DCFR), zakłada, że świadczenie powinno być spełnione w rozsądnym terminie po powstaniu zobowiązania. Projekt jest oparty na założeniu, że system, w którym wymagalność za-

leży od wezwania dłużnika do spełnienia świadczenia, daje zbyt wielką przewagę wierzycielowi. Z tego samego powodu projekt nie zawiera odpowiednika art. 456 k.c.

Projekt nie zawiera przepisu odpowiadającego art. 457 k.c. Co do zasady, wierzyciel i tak nie będzie mógł odmówić przyjęcia świadczenia spełnianego przed terminem, jeżeli to nie będzie naruszało istotnego interesu wierzyciela (zob. art. II: 6). Nie było więc potrzebne odrębne wprowadzanie normy w rodzaju art. 457 k.c. Projekt również nie zawiera normy stanowiącej odpowiednik art. 458 k.c., ponieważ jest ona zupełnie niezharmonizowana z przepisami prawa upadłościowego. Z uwagi na rychłe wprowadzenie upadłości obejmującej także konsumentów, nie ma potrzeby, aby realizować postulat równości wierzycieli poza postępowaniem upadłościowym. W praktyce stosowanie tego przepisu mogło doprowadzić do odmiennych rezultatów.

DZIAŁ VI. PRZEPISY SZCZEGÓLNE O WYKONANIU ZOBOWIĄZAŃ PIENIĘŻNYCH

Projekt, regulując kwestie związane z wykonaniem zobowiązań pieniężnych, wprowadza kilka reguł odmiennych od dotychczasowych.

Artykuł I:25 wyraża ścisłą zasadę walutowości. Strony mogą spełnić świadczenie jedynie w tej walucie, którą uzgodniły. Nie oznacza to, że świadczenie w innej walucie zawsze należy traktować jako niewykonanie zobowiązania. Na ogół będzie ono nienależytym wykonaniem zobowiązania, co może oznaczać, że wierzyciel i tak będzie musiał niekiedy przyjąć takie świadczenie, jeżeli to istotnie nie naruszy jego interesów. Będzie miał wtedy jednak roszczenie o naprawienie szkody. Przyjęcie ścisłej zasady walutowości jest zasadne, bowiem przecież strony po to umawiają się o zapłatę w danej walucie, aby wierzyciel miał prawo oczekiwać świadczenia w tej walucie, a nie w innej. Nie ma podstaw domniemywać, że świadczenie w walucie krajowej zaspokoi jego interes. Na ogół tak nie jest, bo uzyskanie waluty, o którą mu chodziło, będzie wymagać dodatkowych nakładów. Artykuł I:25 wyraża jednak normę dyspozytywną. Strony mogą uzgodnić, że zwolnić się będzie można przez zapłatę w innej walucie niż uzgodniona. Jednak ta kompetencja stron jest uzależniona od uzgodnienia między stronami kursu, według którego należy dokonać takiego przeliczenia. W przeciwnym razie uzgodnienie innej waluty stwarzałoby trudności ze wskazaniem takiego kursu, a nadto narażałoby jedną ze stron na nieuświadomione ryzyko kursowe.

Artykuł I:26 § 1 wyraża regułę, że w razie braku innego uzgodnienia zapłata może nastąpić jedynie przez wręczenie znaków pieniężnych. Zapłata na rachunek nie jest w takim wypadku należytym wykonaniem zobowiązania. Jednak w § 2

przewidziano, że w przypadku przedsiębiorcy zapłata następuje w sposób przyjęty w obrocie (z zastrzeżeniem odmiennych dyspozycji ustawowych lub umownych). W typowych warunkach będzie zatem wystarczała zapłata na rachunek przedsiębiorcy i będzie to należyte wykonanie zobowiązania.

Artykuł I:27 rozstrzyga kwestię, kiedy następuje zapłata w przypadku rozliczeń bezgotówkowych. Rozstrzygnięcie to odpowiada zasadzie wyrażonej w sprawie *Deutsche Telekom v. Telekom GmbH (ETS)*. Odpowiada ono też zasadom słuszności — dłużnik nie może ponosić ryzyka wynikającego z relacji między posiadaczem rachunku bankowego a bankiem, w którym ten rachunek się znajduje.

DZIAŁ VII. SUROGATY WYKONANIA ZOBOWIĄZANIA

Uregulowanie surogatów wykonania zobowiązania jedynie w pewnych kwestiach nieznacznie odbiega od unormowań kodeksu cywilnego. Projekt dąży do usystematyzowania przepisów regulujących to zagadnienie. Powinny być one w jednym miejscu i tam, gdzie znajduje się całość regulacji dotyczącej wykonania zobowiązania.

Przepisem, który nie ma swojego odpowiednika w regulacji kodeksowej, jest **art. I:28**, stanowiący o tzw. wykonaniu pośrednim. Termin ten ma stanowić polski ekwiwalent pojęcia *Zahlung erfüllungshalber*. Reguluje on kwestię zapłaty przy użyciu różnych środków zapłaty, innych niż pieniądź. Wprowadza zasadę, że zapłata dokonana w ten sposób oznacza wykonanie zobowiązania, chyba że w rezultacie nie doprowadzi ona do zaspokojenia wierzyciela. Ponieważ w projekcie co do zasady odpowiedzialność za naruszenie zobowiązania jest obiektywna, konieczny był przepis (§ 2), z którego wynika, że dłużnik nie ponosi odpowiedzialności, poza obowiązkiem spełnienia świadczenia, gdy mimo wykonania zastępczego wierzyciel nie podjął koniecznych czynności niezbędnych do jego zaspokojenia. Poza tym wierzyciel może w ten sposób dopuścić się sam naruszenia zobowiązania i ponosić odpowiedzialność odszkodowawczą, o ile są spełnione przesłanki subiektywne.

W podobny sposób, jak to ma miejsce w kodeksie cywilnym, uregulowano odnowienie. Projektowany **art. I:29 § 2** w sposób bardziej stanowczy niż w art. 507 § 2 k.c. stanowi, że wystawienie papieru dłużnego, w tym papieru wartościowego, z istoty samo z siebie nie stanowi odnowienia. Do tego potrzebne jest odrębne zaciągnięcie zobowiązania.

Artykuł I:30 doprecyzowuje skutki nowacji dla trwania zabezpieczeń wystawionych przez osobę trzecią, stanowiąc wyraźnie, że zabezpieczenie udzielone przez samego dłużnika nie wygasa. Przepis przewiduje możliwość wyznaczenia

przez wierzyciela terminu do złożenia przez dającego zabezpieczenie oświadczenia o trwaniu zabezpieczenia. Reguluje także wymogi formy dla oświadczenia osoby trzeciej, zakładając, że powinna być ona taka sama jak dla ustanowienia samego zabezpieczenia. W projekcie ostatecznie zrezygnowano z uregulowania świadczenia w miejsce wykonania (*datio in solutum*). Wynika to ze sztuczności tej konstrukcji. W praktyce dla stron, które godzą się na spełnienie innego świadczenia, może okazać się zupełnie zaskakujące, że nadal są związane pierwotną umową, a ich porozumienie dotyczy jedynie sposobu wykonania zobowiązania. Prowadzi to następnie do niespodziewanych efektów w przypadku stosowania przepisów o naruszeniu zobowiązania, których zakres stosowania miałyby być wtedy ograniczony jedynie do tego porozumienia. Przypadek *datio in solutum* uważać należy jako odmianę odnowienia.

Przepisy regulujące potrącenie (**art. I:31–I:38**) odpowiadają regulacji kodeksu cywilnego z wyjątkiem art. I:35 i art. I:31 § 2. Pierwszy z tych przepisów — dotyczący potrącenia wierzytelności przedawnionej — jest dostosowany do aktualnej regulacji przedawnienia. Dopuszcza potrącenie wierzytelności przedawnionej także w chwili zaistnienia stanu potraçalności, ale daje możliwość złożenia przez dłużnika przedawnionej wierzytelności oświadczenia o skorzystaniu z zarzutu przedawnienia. W takim wypadku skutki potrącenia upadną. Oświadczenie to powinno być złożone w terminie dwóch miesięcy od złożenia przez drugą stronę oświadczenia o potrąceniu.

W art. I:31 § 2 w sposób wyraźny uregulowano możliwość potrącenia, gdy wierzytelności stron opiewają na różne waluty. Uregulowano w sposób wyraźny kurs, po jakim ma nastąpić ustalenie wartości poszczególnych świadczeń. Jest to kurs, po którym potrącający mógłby nabyć walutę, w którym powinno nastąpić spełnienie świadczenia w miejscu spełnienia świadczenia. Korzystający z potrącenia ponosi wtedy ryzyko kursowe, co jest uzasadnione tym, że to on doprowadza do wygaśnięcia zobowiązania, mimo że nie spełnia świadczenia zgodnie z jego treścią.

W **art. I:39** uregulowano skutki złożenia do depozytu, gdy jest to dopuszczalne na podstawie innych przepisów. Przepis wyraźnie przewiduje kompetencję osoby składającej do depozytu do zrzeczenia się prawa do odebrania przedmiotu świadczenia z depozytu. W takim wypadku następują już wszystkie skutki spełnienia świadczenia.

DZIAŁ VIII. WYGAŚNIĘCIE ZOBOWIĄZANIA NIEZWIĄZANE Z ZASPOKOJENIEM WIERZYCIELA

Regulacja wykonania i skutków naruszenia zobowiązania byłaby niekompletna, gdyby nie obejmowała także tych przypadków wygaśnięcia zobowiązania, które nie wynikają z zaspokojenia wierzyciela. Są to normy, które stanowią niezbęd-

ne uzupełnienie systemu. Obok unormowania zwolnienia z długu, które odpowiada co do zasady rozwiązaniu przyjętemu w kodeksie cywilnym, projekt zawiera ogólną regulację wypowiedzenia zobowiązania o skutku trwałym oraz ogólną regulację skutków umowy rozwiązującej umowę. Uregulowanie skutków rozwiązania umowy stało się potrzebne, aby rozstrzygnąć istniejące kontrowersje w doktrynie. Ogólna regulacja wypowiedzenia jest rozwinięciem tendencji, która wystąpiła już na gruncie kodeksu cywilnego. Należało jednak stworzyć system bardziej kompletny, obejmujący także unormowanie wypowiedzenia z ważnej przyczyny. Ta ogólna regulacja była również potrzebna z powodu nieco innej pozycji wypowiedzenia w całym systemie prawa zobowiązań. Projekt opiera się na założeniu, że w przypadku naruszenia zobowiązania, także gdy jest to zobowiązanie o skutku trwałym, wypowiedzenie nie stanowi środka ochrony wierzyciela. W takim wypadku znajdują zastosowanie przepisy o naruszeniu zobowiązania, w tym przepisy o odstąpieniu od umowy (które zgodnie z założeniami projektu wywołuje skutki na przyszłość). Wypowiedzenie umowy jest zwykłym sposobem zakończenia zobowiązania o skutku trwałym z innych powodów niż naruszenie zobowiązania. Projekt reguluje ponadto zakończenie zobowiązania o skutku trwałym ze względu na upływ terminu. Reguluje także przesłanki wypowiedzenia w przypadku umów zawartych na czas oznaczony.

Art. I:40–I:41. Do skutków rozwiązania umowy znajdują zastosowanie przepisy regulujące skutki odstąpienia od umowy. Istnieją jednak pewne różnice, uzasadnione tym, że rozwiązanie umowy nie jest sposobem reakcji na naruszenie zobowiązania i jest wyrazem chęci zakończenia stosunku prawnego i uwolnienia stron od istniejących zobowiązań. Dlatego nie znajduje zastosowania art. II:13 § 1. Oznacza to, że rozwiązanie umowy dotyka również tych postanowień umowy, które są przewidziane na wypadek naruszenia zobowiązania, na przykład kary umownej. Dotyczy to także takiej sytuacji, gdy doszło do naruszenia zobowiązania, ale strony postanowiły rozwiązać umowę. Strony mogą jednak uregulować umownie skutki rozwiązania umowy, również w umowie, która podlega rozwiązaniu. W drodze wykładni można wtedy dojść do wniosku, że rozwiązanie umowy nie dotyka tego rodzaju postanowień. Kwestia ta nie wymagała jednak odrębnej regulacji. Wyłączenie stosowania art. II:14 § 3 jest także konsekwencją natury rozwiązania umowy. Jeżeli strony rozwiązują umowę, znoszą również skutki naruszenia zobowiązania, nie ma zatem podstaw do dochodzenia naprawienia szkody z powodu niewykonania zobowiązania, nawet gdyby były spełnione przesłanki. Strony mogą jednak w przypadku naruszenia zobowiązania zakończyć stosunek prawny także w wyniku porozumienia co do trwania zobowiązania, zachowując prawa wynikające z naruszenia zobowiązania. Jest to jednak pozostawione inicjatywie stron w ramach przysługującej im autonomii woli.

Stosowanie przepisów o odstąpieniu od umowy oznacza, że strony są zwolnione z obowiązku świadczeń wynikających z umowy oraz są zobowiązane do zwrotu tego, co było świadczone na podstawie umowy według przepisów o bezpod-

stawnym wzbogaceniu z wyłączeniem jednak zasady aktualności wzbogacenia (także wyzbycie się otrzymanej wartości nie zwalnia z obowiązku jej zwrotu). Możliwe jest również rozwiązanie zobowiązania o skutku trwałym. W takim wypadku jednak wartość już spełnionych świadczeń nie podlega zwrotowi. Skutki rozwiązania umowy występują jednak jedynie na przyszłość. Rozwiązanie umowy nie znosi faktu, że umowa była zawarta i że istniał tytuł przeniesienia własności. Skutki prawnorzeczowe umowy rozwiązującej (kwestia podwójnego skutku) wynikają z konstrukcji przyjętej w prawie rzeczowym.

Rozwiązanie umowy jest także wtedy dopuszczalne, gdy zobowiązania zostały całkowicie wykonane.

Projekt zawiera dwie opcje uregulowania skutków rozwiązania umowy ustanawiającej ograniczone prawo rzeczowe. Opcja pierwsza zakłada powstanie jedynie zobowiązania do zrzeczenia się przez uprawnionego przysługującego mu ograniczonego prawa rzeczowego, opcja druga ustanawia automatyczny skutek umowy rozwiązującej. Przyjęcie jednego z tych rozwiązań zależy od ogólnych konstrukcji przyjętych w projekcie prawa rzeczowego. Otwarta jest ponadto kwestia ostatecznej lokalizacji tych przepisów. Nie jest wykluczone umieszczenie przepisu regulującego skutki rozwiązania umowy dla ograniczonych praw rzeczowych w przepisach regulujących ograniczone prawa rzeczowe.

Art. I:42. Projekt reguluje zwolnienie z długu w sposób merytorycznie nieodbiegający od aktualnej regulacji kodeksu cywilnego. Sformułowano dwie opcje, które różnią się stylistycznie, nie prowadzą jednak do różnic merytorycznych. W obu wypadkach podkreślono konieczność uzyskania zgody dłużnika, aby doszło do zwolnienia z długu.

Art. I:43–I:44. Projekt reguluje zakończenie zobowiązania trwałego. Zależy ono od upływu terminu, jeżeli umowa została zawarta na czas oznaczony, lub od wypowiedzenia. Wypowiedzenie umowy zawartej na czas oznaczony wymaga szczególnej podstawy ustawowej lub przyczyny wskazanej w umowie. Z ważnej przyczyny dopuszczalne jest wypowiedzenie umowy zawartej na czas oznaczony.

Wypowiedzenie umowy zawartej na czas nieoznaczony kończy stosunek zobowiązaniowy z chwilą złożenia oświadczenia, chyba że termin wynika z ustawy lub umowy. Wypowiedzenie z ważnej przyczyny kończy stosunek zobowiązaniowy z chwilą złożenia oświadczenia, nawet gdy zwykły termin wypowiedzenia jest uregulowany w ustawie lub w umowie. W razie wypowiedzenia umowy z ważnej przyczyny druga strona może dochodzić naprawienia szkody. Sąd otrzymuje jednak daleko sięgającą kompetencję do modyfikowania wysokości odszkodowania ze względu na okoliczności, z których następuje wypowiedzenie. Pozwala to na odpowiednie wyważenie interesów stron. Pojęcie ważnej przyczyny nie obejmuje jednak przypadku naruszenia zobowiązania — w takim wypadku znajdują wyłącznie zastosowanie przepisy o naruszeniu zobowiązania. Projekt przewiduje, że do wypowiedzenia umowy z powodu naruszenia zobowiązania stosują się przepisy o odstąpieniu od umowy.

TYTUŁ II. SKUTKI NARUSZENIA ZOBOWIĄZAŃ

Artykuł II:1 reguluje podstawowe zagadnienie — wyjściowe dla koncepcji skutków naruszenia zobowiązania, definiując pojęcie naruszenia zobowiązania, stanowiąc o skutkach naruszenia powinności przez wierzyciela oraz dopuszczalności i przesłankach ograniczenia lub wyłączenia odpowiedzialności z tytułu naruszenia zobowiązania.

Projekt opiera się na tzw. jednolitej koncepcji naruszenia zobowiązania, której istota polega na przyjęciu, że każdy stan faktyczny, w którym zobowiązanie nie zostało wykonane zgodnie z jego treścią, stanowi naruszenie tegoż zobowiązania. Tym samym dla określenia danego skutku naruszenia zobowiązania nie mają znaczenia poszczególne postaci tego naruszenia, jak niewykonanie, zwłoka, spełnienie świadczenia w niewłaściwym miejscu czy terminie itp. jako jedna z przesłanek nastąpienia określonego skutku. Jest to rozwiązanie oparte na współczesnej tendencji regulacji naruszenia zobowiązania występującej zarówno w nowych kodyfikacjach krajowych, ich reformie, a także w projektach europejskiego prawa prywatnego.

Pojęcie naruszenia zobowiązania w projekcie ma znaczenie normatywne, jest bowiem podstawową przesłanką wystąpienia określonego skutku, tj. możliwości skorzystania przez wierzyciela ze środków ochrony prawnej przysługujących właśnie w razie naruszenia zobowiązania. Zróżnicowanie w tym aspekcie związane jest ze stopniem naruszenia zobowiązania, w szczególności z jego nieistotnym bądź innym charakterem, a nie z tradycyjnie wyróżnianymi postaciami naruszenia. Dla podkreślenia przyjętej koncepcji w art. II:1 § 1 projektu *expressis verbis* zostało określone kryterium naruszenia zobowiązania jako niewykonanie i nienależyte wykonanie, zaś w art. II:1 § 2 wymienione zostały przykładowo przypadki, które należy uznać za naruszenie zobowiązania, w tym te, które na gruncie obowiązującego stanu prawnego wywołują wątpliwości w zakresie ich kwalifikacji (np. przypadek tzw. *aliud*).

W omawianym postanowieniu, które, jak wyżej wskazano, ma znaczenie systemowe, została również uregulowana kwestia skutków zachowania wierzyciela, które nie odpowiada jego powinnościom wynikającym z zobowiązania. W związku z jednolitą koncepcją naruszenia zobowiązania, projekt również odstępuje od szczególnego uregulowania skutku tylko jednego zachowania wierzyciela w postaci zwłoki, jak to ma miejsce w kodeksie cywilnym wzorującym się na kodeksie zobowiązań. Wspomniane zachowanie wierzyciela wynikające z treści zobowiązania i konieczne dla należytego wykonania zobowiązania przez dłużnika zostało określone w art. II:1 § 3 mianem powinności wierzyciela, a nie jego obowiązków. Jednak w razie naruszenia tychże powinności skutki regulowane są według odpowiednio stosowanych przepisów o naruszeniu zobowiązania.

W art. II:1 § 4 projekt stanowi o dopuszczalności ograniczenia odpowiedzialności (w rozumieniu wystąpienia wszystkich skutków) z tytułu naruszenia zobowią-

zania oraz jej zakresie, przy czym autorzy projektu zdawali sobie sprawę, że miejsce takiego postanowienia jest uzależnione od ogólnej koncepcji regulacji prawa zobowiązań. W zakresie samego istnienia dopuszczalności ograniczenia uprawnień przysługujących wierzycielowi w razie naruszenia zobowiązania przez dłużnika projekt nawiązuje do obowiązującego art. 473 § 2 k.c., jednak dopuszcza także wyłączenie uprawnień wierzyciela w razie naruszenia zobowiązania, a ponadto nie stanowi o granicy kontraktowego kształtowania zakresu odpowiedzialności przez odwołanie się do umyślności naruszenia zobowiązania, ale do klauzuli generalnej dobrych obyczajów. Jest to konsekwencja przyjęcia w projekcie obiektywizacji oceny wystąpienia samego naruszenia zobowiązania i co do zasady obiektywizacji wystąpienia jego skutków. Element subiektywny pojawia się przy określeniu przesłanek odszkodowania jako jednego ze środków ochrony prawnej przysługujących w razie naruszenia zobowiązania. Natomiast odwołując się do klauzuli dobrych obyczajów przy określaniu granic odpowiedzialności za naruszenie zobowiązania, projekt nawiązuje do generalnych klauzul kształtujących treść zobowiązania (zob. art. I:1 § 3).

Artykuł II:2 reguluje kwestię przejścia ryzyka oraz przypadkowej utraty bądź uszkodzenia rzeczy w formie ogólnego postanowienia w przeciwieństwie do obecnej kazuistycznej regulacji w tym zakresie.

Artykuły II:3 i II:4 stanowią o przesłankach dochodzenia spełnienia świadczenia: odpowiednio niepieniężnego oraz pieniężnego. Projekt odchodzi od koncepcji przyjętej w kodeksie cywilnym za kodeksem zobowiązań, zgodnie z którą obowiązek wykonania zobowiązania ma charakter pierwotny i jego dochodzenie nie jest realizowane w ramach regulacji o skutkach naruszenia zobowiązania. Zgodnie z projektem z chwilą naruszenia zobowiązania wszystkie skutki stanowią środki ochrony prawnej przysługujące właśnie w razie tegoż naruszenia. W związku z tym żądanie wykonania zobowiązania po jego naruszeniu jest jednym ze środków ochrony prawnej, dla którego zostały wyznaczone również granice. W art. II:3 § 3 projekt wyraźnie stanowi, że dochodzenie należytego wykonania zobowiązania jest również możliwe w razie, gdy jego naruszenie polega na nienależywym wykonaniu. W tym ostatnim przypadku żądaniem jest doprowadzenie świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem, a w szczególności postać naprawy bądź wymiany wadliwie spełnionego świadczenia.

Projekt, w ślad za projektami europejskimi (DCFR, Zasady *Acquis*, PECL), stanowi o ograniczeniach dopuszczalności dochodzenia spełnienia świadczenia niepieniężnego (tzw. *specific performance*), przywołując w tym miejscu przesłanki stanowiące granice takiego skutku naruszenia zobowiązania za ograniczeniami przyjętymi w systemie *common law* (z modyfikacjami określonymi we wspomnianych wyżej projektach), w których to przypadkach mimo nieadekwatności odszko-

dowania nie jest dopuszczalne zasądzenie spełnienia świadczenia w naturze. Przy czym projekt wprowadza te wyjątki w ograniczonym zakresie, stanowiąc tym samym o szerszej możliwości dochodzenia spełnienia świadczenia względem pierwowzoru zawartego w *common law* i projektach europejskich. W projekcie niemożliwość świadczenia stała się jedną z przesłanek wyłączających dopuszczalność żądania jego spełnienia, a nie jedną z postaci naruszenia zobowiązania. Ponadto projekt odwołuje się do granicy polegającej na nadmiernych trudnościach w spełnieniu świadczenia połączonej z możliwością uzyskania świadczenia z innego źródła (która to przesłanka znajduje zresztą swój refleks w dyrektywie 99/44, wyznaczając granice wyboru konsumenta co do sposobu doprowadzenia świadczenia do zgodności z umową) oraz ściśle osobistego charakteru świadczenia. Wymienione okoliczności zostały również szeroko przyjęte we współczesnych ustawodawstwach bądź projektowanych zmianach krajowych ze względu na ich ekonomiczną racjonalność.

W celu wyeliminowania wątpliwości co do zakresu uprawnień wierzyciela przysługujących na wypadek naruszenia zobowiązania, wyraźnie w projekcie wskazano, iż brak uprawnienia do żądania spełnienia świadczenia w naturze nie pozbawia możliwości skorzystania z innych środków ochrony prawnej (art. II:3 § 2).

W **art. II:4** zostały uregulowane ograniczenia dopuszczalności żądania spełnienia świadczenia pieniężnego za świadczenie niepieniężne w razie niewykonania wzajemnego zobowiązania pieniężnego. Postanowienie to wywołało szeroką dyskusję również w ramach zespołu pracującego nad projektem oraz w ramach KKPC. Jest to bowiem z jednej strony przepis odwołujący się do regulacji granic dopuszczalności dochodzenia świadczenia pieniężnego zawartej w projektach europejskich wzorujących się na *common law*, a ponadto na tzw. doktrynie *efficient breach of contract*, której szczególnie przypadek występuje na przykład w art. 644 k.c. Tak więc projekt wychodzi z zasady dopuszczalności domagania się świadczenia pieniężnego nawet w razie odmowy przyjęcia świadczenia przez drugą stronę, jednakże wprowadza w tym zakresie wyjątki, których treść jest uzasadniona ekonomiczną analizą prowadzącą do wniosku, że w określonych wyjątkowych okolicznościach efektywniejsze jest zaniechanie spełniania świadczenia niepieniężnego i nieządanie zapłaty niż wykonanie zobowiązania niepieniężnego oraz dochodzenie za nie zapłaty. Ze względu na konieczność wyważenia interesów obu stron wzajemnego zobowiązania w § 3 została wprowadzona kompetencja sądu do wyłączenia możliwości żądania zapłaty przez wierzyciela, w przypadku gdy dłużnik odmówił przyjęcia świadczenia niepieniężnego, którego przedmiot znajduje się w powszechnym obrocie.

Podobnie jak przy uregulowaniu uprawnienia do żądania spełnienia świadczenia niepieniężnego, regulacja skutków niewykonania wzajemnego świadczenia pieniężnego stosuje się odpowiednio do przypadku, kiedy dłużnik ze świadczenia pieniężnego oświadczy, iż nie przyjmie świadczenia niepieniężnego w części (art. II:4 § 4).

Nadto wyłączenie możliwości dochodzenia zapłaty za świadczenie niepieniężne nie wyłącza innych uprawnień przysługujących wierzycielowi na wypadek naruszenia zobowiązania (art. II:4 § 5).

Artykuł II:5 reguluje zagadnienie dochodzenia wydania surogatów, stanowiąc odpowiednik postanowienia art. 475 § 2 k.c. ze zmianami o charakterze językowym. Przepis art. II:5 pozostaje w związku z regulacją zawartą w art. II:3.

Artykuł II:6 stanowi o uprawnieniu wierzyciela do odmowy przyjęcia świadczenia w przypadku jego zaofiarowania z naruszeniem zobowiązania. Projektowane uregulowanie nawiązuje do art. 206 k.z. oraz art. 450 k.c. z tą jednak różnicą, że w projekcie odmowa przyjęcia świadczenia ze względu na jego przedmiot stanowi skutek naruszenia zobowiązania, a nie problematykę jego należytego wykonania. Projekt wyznacza również dopuszczalne granice odmowy przyjęcia świadczenia przez odesłanie do charakteru naruszenia zobowiązania, a także ze względu na jedną z postaci naruszenia, a mianowicie uchybienie terminowi wykonania zobowiązania (ten ostatni przypadek jest jednym z nielicznych, w których określony skutek naruszenia — w tym przypadku granica dopuszczalności skorzystania z danego środka ochrony prawnej — jest wyznaczony przez wskazanie konkretnej postaci naruszenia). W nawiązaniu do regulacji art. 477 k.c. projekt wyłącza obowiązek przyjęcia świadczenia zaofiarowanego po terminie, w razie gdy świadczenie po terminie utraciło dla wierzyciela całkowicie lub w przeważającym stopniu znaczenie. Przesłanki odmowy przyjęcia świadczenia mają znaczenie również dla innych skutków naruszenia zobowiązania (zob. art. II:7).

Artykuł II:7 reguluje uprawnienie do wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia wynikającego z zobowiązania wzajemnego, przesądzając tym samym jego umiejscowienie w systemie skutków naruszenia zobowiązania, a nie regulacji dotyczącej jego wykonania. Projekt posługuje się pojęciem zobowiązania wzajemnego jako stosunku zobowiązaniowego, na podstawie którego strony obowiązane są spełnić świadczenia wzajemne, odchodząc od określenia umowy wzajemnej. W art. II:7 zawarte jest uregulowanie uprawnienia do wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia, w przypadku gdy zobowiązania miały zostać wykonane równocześnie bądź jedna strona jest obowiązana świadczyć po spełnieniu świadczenia przez drugą stronę, przy czym projekt stanowi również o uzależnieniu zakresu wykonania uprawnienia do wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia od zakresu naruszenia zobowiązania. Odrebną regulacją zawarta jest w art. II:7 § 3, stanowiącym o przypadku przewidywanego naruszenia zobowiązania przez stronę, która zgodnie z treścią zobowiązania obowiązana jest do późniejszego świadczenia. Projekt zapewnia stronie zobowiązanej do wcześniejszego spełnienia świadczenia w przypadku przewidywanego naruszenia zobowiązania (tzw. *anticipatory breach*), określając jedno-

częśnie tę przewidywalność przez odwołanie do szeroko rozumianych okoliczności związanych z przedmiotem świadczenia, jak i osobą dłużnika. W każdym z przypadków objętych regulacją art. II:7 granicą dopuszczalności skorzystania przez wierzyciela z uprawnienia do wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia są okoliczności, które ograniczają możliwość odmowy przyjęcia świadczenia.

Artykuły II:8–II:11 stanowią o przesłankach uprawnienia do odstąpienia od umowy lub/i obniżeniu świadczenia, a także roszczenia odszkodowawczego w powiązaniu z uprawnieniem dłużnika do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem (stanowiącym odpowiednik tzw. *right to cure*). Obecna wersja różni się znacząco od pierwotnej wersji projektu.

Artykuły II:8 i II:9 (w zakresie stosunków konsumenckich) stanowią o obowiązku wierzyciela do wyznaczenia dodatkowego terminu dłużnikowi do spełnienia świadczenia lub doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem. W zakresie stosunków innych niż konsumenckie, wykonanie przez wierzyciela powinności wyznaczenia rozsądnego terminu dodatkowego oraz bezskuteczny upływ tego terminu stanowi przesłankę skuteczności odstąpienia od umowy, obniżenia świadczenia oraz żądania naprawienia szkody. Regulacja tych skutków naruszenia zobowiązania została zatem oparta na zapewnieniu dłużnikowi możliwości doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem przez spełnienie świadczenia albo „naprawienie” w terminie wyznaczonym przez wierzyciela. Termin ten ma być rozsądny, biorąc pod uwagę okoliczności danego stanu faktycznego. W tej kwestii projekt nawiązuje zatem do koncepcji niemieckiego pojęcia *Nachfrist*, która znalazła odzwierciedlenie w dotychczasowej regulacji kodeksu cywilnego. *Ratio legis* takiego uregulowania wyraża się w ochronie trwałości stosunku prawnego i wykonania zobowiązań w naturze, wychodząc z założenia, że interes obu stron przede wszystkim polega na wykonaniu zobowiązania zgodnie z jego treścią, chociaż mimo upływu terminu wykonania. W tym przedmiocie odstąpiono od uregulowania w sposób podobny pod względem konstrukcji regulacji do kodeksu cywilnego holenderskiego oraz Zasad *Acquis* (uwzględniających regulację dyrektywy 99/44), czy konwencji wiedeńskiej o międzynarodowej sprzedaży towarów przetransponowanych na grunt rosyjskiego kodeksu cywilnego, w których to regulacjach swoboda decyzji co do odstąpienia od umowy została pozostawiona wierzycielowi, ale samo odstąpienie uzależnione jest od istotnego charakteru naruszenia zobowiązania lub umowy. W przedstawionym projekcie nie ma natomiast znaczenia charakter naruszenia zobowiązania, ale przesłanką zasadniczą jest naruszenie zobowiązania w rozumieniu art. I:1 oraz wyznaczenie dłużnikowi terminu dodatkowego do doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem przez jego spełnienie lub usunięcie wadliwości.

Wspomniany termin ma znaczenie dla dopuszczalności odstąpienia od umowy, naprawienia szkody, jak i dla możliwości obniżenia ceny, które w projekcie są uję-

te jako ogólne skutki naruszenia zobowiązania. Istotne rozwiązanie projektowe polega na uogólnieniu instytucji obniżenia ceny związanej dotychczas ze stosunkami prawnymi, których przedmiotem jednego świadczenia była cena. Projekt stanowi o obniżeniu świadczenia niezależnie od jego przedmiotu (w tym niepodzielnego charakteru). Obniżenie świadczenia jako środek ochrony prawnej w razie naruszenia zobowiązania stało się zatem alternatywnym rozwiązaniem do roszczenia odszkodowawczego, a atrakcyjność tego pierwszego polega na jego pełnej obiektywizacji, bowiem przesłanką uzasadniająca skorzystanie z niego jest naruszenie zobowiązania. Ponadto obniżenie świadczenia może być skumulowane z żądaniem odszkodowania na zasadach ogólnych.

W terminie dodatkowym dłużnik ma zatem szansę doprowadzić świadczenie do stanu zgodnego z zobowiązaniem w sposób przez niego wybrany, wierzycielowi (por. jednak art. II:9) nie zostało przyznane uprawnienie do wyboru sposobu zachowania dłużnika po naruszeniu przez niego zobowiązania.

Obowiązek wyznaczenia terminu dodatkowego nie ma jednak bezwzględniego charakteru, a jego wyłączenie uzasadnione jest ze względu na jego nieskuteczność, tj. w razie niemożliwości świadczenia (§ 1), utratę znaczenia świadczenia dla wierzyciela (§ 1), fakt wcześniejszego doprowadzania przez dłużnika świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem (§ 1). Ponadto dla skorzystania z uprawnienia do odstąpienia od umowy nie jest konieczne wyznaczenie dodatkowego terminu także ze względu na rodzaj naruszenia lub właściwość zobowiązania, które wyłączają zasadność oczekiwania od wierzyciela, że będzie związany umową. W stosunkowo licznych przypadkach wierzyciel może zatem od umowy odstąpić bez wyznaczenia dłużnikowi terminu dodatkowego, których charakter stanowi o braku racji dla ochrony trwałości stosunku prawnego.

W § 2 podkreślone zostało, że wierzyciel jest uprawniony do dochodzenia naprawienia szkody wywołanej brakiem należytego wykonania zobowiązania w terminie na ogólnych zasadach i nie jest obowiązany wyznaczyć dłużnikowi terminu dodatkowego.

Artykuł II:9 stanowi *lex specialis* w stosunku do art. II:8 w zakresie wskazania sposobu doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem oraz dopuszczalności odstąpienia od umowy bez wyznaczenia terminu dodatkowego, a dotyczy stosunków konsumenckich. Racją dla wprowadzenia tej regulacji była konieczność uwzględnienia dyrektywy 99/44 o sprzedaży konsumenckiej oraz projektowanej dyrektywy o prawach konsumenta, która obejmuje swoim zakresem także uregulowanie obowiązującej dyrektywy 99/44. W stosunkach konsumenckich przyjęto zatem uregulowanie, zgodnie z którym to konsument jest uprawniony wiążąco wskazać sposób „naprawienia” zobowiązania przez przedsiębiorcę, zaś granicą uprawnienia konsumenta jest niemożliwość jego spełnienia lub nadmierne koszty po stronie przedsiębiorcy. Wyłączenie obowiązku konsumenta do wyznacze-

nia terminu dodatkowego jest związane z nadmiernymi trudnościami wynikającymi z oczekiwania na doprowadzenie przez przedsiębiorcę świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem.

Artykuł II:10 reguluje ogólną granicę dopuszczalności odstąpienia od umowy, niezależnie od wyznaczenia terminu dodatkowego w rozumieniu art. II:8 i II:9 projektu. Wspomnianą granicą jest nieistotność naruszenia zobowiązania (§ 1), której określenie nawiązuje do art. 25 konwencji wiedeńskiej oraz PECL, stanowiąc negatywną stronę definicji zawartych we wspomnianych uregulowaniach stanowiących o istotnym naruszeniu umowy. Jednakże u podstaw leży podobne założenie i koncepcja stosunku umownego, który jest więzią obligacyjną stwarzającą pewne oczekiwania strony wierzyciela w zakresie skutków, które wywoła. Projekt, podobnie jak wyżej wskazane uregulowania, nie bada jednakże subiektywnych oczekiwań wierzyciela, ale nawiązuje do klauzuli rozsądku przy dokonywaniu tej oceny.

Artykuł II:11 stanowi o dopuszczalności odstąpienia od umowy jeszcze przed nadejściem terminu spełnienia świadczenia przez dłużnika (tzw. *anticipatory breach of contract*), co rzecz jasna wyłącza obowiązek wierzyciela wyznaczenia terminu dodatkowego. Ochrona dłużnika przed zakończeniem stosunku umownego przed terminem świadczenia jest skoncentrowana wokół przewidywalności naruszenia zobowiązania, która zasada się na nieuniknionym przypadku oraz rodzaju naruszenia, które oczywiście wystąpi, i właściwości zobowiązania, które wyłączają możliwość rozsądnego oczekiwania, że wierzyciel będzie związany umową. Dopuszczalne jest także odstąpienie od umowy przed terminem świadczenia, jeżeli dłużnik oświadczy, że świadczenia nie spełni. W tym ostatnim przypadku sam dłużnik usuwa wątpliwości co do przyszłego naruszenia zobowiązania.

Artykuł II:12 dotyczy zakresu odstąpienia od umowy, w razie gdy naruszenie zobowiązania związane jest z częścią świadczenia, stanowiąc regułę, zgodnie z którą odstąpienie jest dopuszczalne w zakresie, w którym wystąpiło naruszenie zobowiązania. Natomiast wyjątkowo, tj. w przypadku gdy częściowe świadczenie nie ma znaczenia dla wierzyciela ze względu na właściwość zobowiązania, bowiem w tej sytuacji nie zostaje osiągnięty cel świadczenia, dopuszczalne jest odstąpienie od umowy w całości.

Artykuł II:13 dotyczy skutków odstąpienia od umowy, stojąc na stanowisku tzw. teorii przekształcenia zobowiązania wynikającego ze stosunku prawnego na zobowiązanie zwrotu świadczeń. Jest to rozwiązanie oparte na regulacji niemieckiej, ale także uregulowaniu zawartym w projektach europejskich. Tym samym w projekcie został wprost przesądzony charakter odstąpienia od umowy jako skutku naruszenia zobowiązania w odróżnieniu od umownego odstąpienia od umowy, które

należy uznać za element procedury zawarcia umowy i ukształtowania zamiaru, w związku z czym różne są skutki skorzystania z obu rodzajów odstąpienia od umowy. Ze względu na liczne rozbieżności doktrynalne i orzecznicze występujące na gruncie regulacji kodeksowej, projekt wprost stanowi o niezniesieniu zobowiązania przez odstąpienie oraz zachowaniu w mocy postanowień umownych regulujących skutki naruszenia zobowiązania. Ponadto w celu wyeliminowania wątpliwości oraz niezasadnej praktyki, projekt wprost stanowi o braku wpływu odstąpienia od umowy na postanowienia umowne regulujące skutki odstąpienia (np. dotyczące zastrzeżonej kary umownej).

Artykuł II:14 dotyczy skutków odstąpienia od umowy w zakresie zwrotu świadczeń. Przyjęto, że zwrot świadczeń odbywa się według przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, chociaż rzecz jasna jest to odesłanie niejako blankietowe, bo problematyka bezpodstawnego wzbogacenia nie była przedmiotem prac nad tą częścią regulacji. W § 2 *in fine* wprowadzone zostało doprecyzowanie dotyczące świadczeń o charakterze ciągłym, jednoznacznie wyłączając obowiązek zwrotu świadczeń spełnionych przed naruszeniem zobowiązania. Podkreślenia wymaga wyłączenie możliwości powołania się dłużnika na wyzbycie się przedmiotu świadczenia ze skutkiem zwalniającym w zakresie zwrotu przedmiotu świadczenia. W art. II:13 § 3 uregulowane zostało zagadnienie zasad dochodzenia odszkodowania w razie odstąpienia od umowy w sposób odpowiadający regulacji zawartej w art. 494 k.c., tj. z przesunięciem kauzalności szkody.

W **art. II:15** projektu została natomiast wprowadzona instytucja wynagrodzenia za korzystanie ze świadczenia. Jest to uregulowanie, którego celem jest dążenie do ekwiwalentności świadczeń w chwili odstąpienia od umowy. Jednakże do zapłaty wynagrodzenia za korzystanie ze świadczenia obowiązana jest strona, która naruszyła zobowiązanie. W tym zakresie projekt wprowadza regulację dalej idącą w ochronie strony, wobec której zostało naruszone zobowiązanie, niż chociażby dyrektywa o sprzedaży konsumenckiej, na gruncie której występują w tym zakresie rozbieżności. Taka zasada nawiązuje również do zapatrywania wyrażonego przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości w orzeczeniu z 17 kwietnia 2008 r. w sprawie *Quelle*, w którym Trybunał stwierdził niedopuszczalność żądania wynagrodzenia za korzystanie z dobra w przypadku jego wymiany na nowy w ramach odpowiedzialności z tytułu niezgodności z umową objętej regulacją dyrektywy 99/44. Co prawda wspomniane orzeczenie dotyczy wymiany dobra, a nie odstąpienia od umowy, zaś w toku postępowania przed Trybunałem podnoszone były głosy za dopuszczalnością żądania wynagrodzenia za korzystanie z dobra w razie odstąpienia od umowy przez konsumenta, to jednak kwestia ta jest wątpliwa. Regulacja tzw. dyrektywy horyzontalnej raczej zmierza w kierunku wyłączenia dopuszczalności obciążania konsumenta takim obowiązkiem, co należy wnioskować z treści motywu 41 w zw.

z art. 27 ust. 1 projektu dyrektywy horyzontalnej. Projekt nie wprowadza w tym zakresie zróżnicowania podmiotowego, a zatem znajduje zastosowanie do stosunków prawnych o charakterze powszechnym, konsumenckim, jak i profesjonalnym.

Artykuł II:16 dotyczy zakresu obniżenia świadczenia, wychodząc z zasady, że obniżenie świadczenia powinno odzwierciedlać stopień naruszenia zobowiązania, czyli stanowić różnicę wartości należycie spełnionego świadczenia oraz świadczenia wadliwego.

Artykuł II:17 reguluje szczególne przypadki związane z instytucją obniżenia świadczenia. Przepis ten jest związany z niemożliwością obniżenia świadczenia ze względu na niepodzielność świadczenia, do którego spełnienia jest obowiązana strona, wobec której zobowiązanie zostało naruszone, przyznając tej stronie uprawnienie zastępcze do wyrównania wartości świadczeń.

Artykuły II:18–II:20 stanowią o przesłankach oraz zakresie odpowiedzialności odszkodowawczej. Projekt wychodzi naprzeciw współczesnym tendencjom legislacyjnym nawiązującym do regulacji konwencji wiedeńskiej o międzynarodowej sprzedaży towarów i wprowadza obiektywizację odpowiedzialności, uniezależniając ją od tradycyjnie pojmowanej winy, a opierając ją na zobiektywizowanych okolicznościach, na które dłużnik nie miał wpływu i których skutkom nie można było zapobiec nawet przy dochowaniu należytej staranności, które stanowią w pewnym stopniu swoisty subiektywny odpowiednik siły wyższej. Najbliższym pierwowzorem regulacji projektu jest koncepcja przyjęta w Zasadach *Acquis*, przy czym projekt wprowadza jednak subiektywny element ocenny w postaci odwołania do należytej staranności jako miary zachowania dłużnika. Na takich samych zasadach dłużnik odpowiada za działania osób trzecich, z pomocą których wykonuje zobowiązanie lub którym to wykonanie powierza.

W **art. II:19** istotne novum projektu stanowi uregulowanie odpowiedzialności za szkodę niemajątkową, które nawiązuje do orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Leitner. Szkodą niemajątkową, za którą dłużnik odpowiada *ex contractu*, nie może być utożsamiana z krzywdą. Celem regulacji projektu jest określenie zakresu odpowiedzialności za szkodę niemajątkową przez wskazanie charakteru zobowiązania, którego naruszenie może uzasadniać odpowiedzialność za taką szkodę.

Artykuł II:20 określa generalną instytucję wyznaczającą zakres odpowiedzialności odszkodowawczej, to jest przewidywalność szkody, której funkcją jest zbliżona do roli związku przyczynowego. Przewidywalność szkody została wprowadzona do projektu w nawiązaniu do uregulowania przesłanki odpowiedzialności

odszkodowawczej na podstawie okoliczności, na które dłużnik nie miał wpływu. Regulacja ta pozostaje skorelowana z postanowieniem art. I:1 projektu dotyczącym przesłanek należytego wykonania zobowiązania i chwili relewantnej dla ich określenia.

Artykuł II:21 reguluje uprawnienie do obniżenia świadczenia lub do żądania odszkodowania po skorzystaniu przez dłużnika z uprawnienia do doprowadzenia świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem, w przypadku gdy mimo skutecznego skorzystania przez dłużnika z tego uprawnienia, świadczenie nie uzyskało wartości, którą by miało w przypadku należytego wykonania zobowiązania. Jest to kolejny przykład dążenia do wyrównania ekwiwalentności.

Artykuł II:22 reguluje uprawnienie do żądania odsetek w razie naruszenia zobowiązania pieniężnego. Pierwsze z wymienionych postanowień w zasadzie odpowiada uregulowaniu kodeksu cywilnego zawartemu w art. 481, pozostając tradycyjnie przy traktowaniu odsetek jako szczególnego środka prawnego przysługującego w razie opóźnienia z wykonaniem zobowiązania pieniężnego (jest to kolejny z nielicznych przypadków regulacji, w których skutek jest uzależniony od określonej postaci naruszenia zobowiązania). Poza zakresem uregulowania projektu zostało pozostawione zagadnienie dopuszczalności żądania odsetek od odsetek, chociaż kwestia zasadności wprowadzenia ograniczenia w tym zakresie pozostaje otwarta. W art. II:22 § 3 została wprost wyrażona dopuszczalność dochodzenia naprawienia szkody na zasadach ogólnych w zakresie, w którym nie została ona pokryta z kwoty stanowiącej odsetki za opóźnienie. Do tego ostatniego przypadku nie stosuje się zatem ograniczenia związanego z jej przewidywalnością.

Artykuły II:23–II:25 projektu dotyczą tzw. odsetek nadzwyczajnych w stosunkach z przedsiębiorcami, których wprowadzenie wynika z obowiązku implementacji dyrektywy w sprawie zwalczania opóźnień w płatności w transakcjach handlowych oraz krytycznej oceny regulacji ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych. W ocenie twórców projektu regulacje polskiej ustawy o terminach zapłaty są zarówno niespójne z przepisami dyrektywy, jak też nieefektywne z punktu widzenia jej zamierzonego celu, dlatego też przyjęte rozwiązania nie powielają jej postanowień. Projekt ponadto czerpie inspirację z uregulowania przyjętego w *Zasadach Acquis*. Nadzwyczajność odsetek uregulowanych w art. II:23–II:25 projektu związana jest z trzema aspektami: odmiennym określeniem początku biegu ich terminu, zamierzonym podwyższeniem ich stopy w stosunku do odsetek ustawowych za opóźnienie oraz przesunięciem przesłanek ich domagania się w kierunku odpowiedzialności odszkodowawczej. Nadzwyczajność odsetek uregulowanych w art. II:23 projektu polega zatem przede wszystkim na zamierzonym podwyższeniu ich stopy w porównaniu ze „zwykłymi” odsetkami ustawowymi oraz

powiązaniu ich z okolicznościami subiektywnymi. Obydwa te elementy tak dalece odbiegają od tradycyjnego kształtu odsetek, że używanie dla nich nazwy „odsetki ustawowe” wprowadzałoby w błąd. Nie może jednak umykać uwadze, że, podobnie jak „zwykłe” odsetki ustawowe, należą się one zawsze z mocy prawa, z zastrzeżeniem odmiennych postanowień w umowie.

W projekcie zostało zawarte upoważnienie dla Rady Ministrów do wydania rozporządzenia implementującego dyrektywę 2000/35, ustalającego stopę odsetek nadzwyczajnych, zakreślając granice jej wysokości jako nie niższej od ustawowej.

Szczególny charakter odsetek nadzwyczajnych przejawia się także w terminie powstania obowiązku ich zapłaty, co zostało uregulowane w § 3 art. II:23. Zgodnie z tendencją projektu wprowadzone zostało zastrzeżenie o możliwości dochodzenia naprawienia szkody na zasadach ogólnych, niezależnie od żądania odsetek nadzwyczajnych. Zasadniczym ograniczeniem uprawnienia wierzyciela do żądania odsetek maksymalnych jest natomiast zakres, w którym on sam naruszył swoje zobowiązania wzajemne lub inne obowiązki wynikające z zobowiązania.

Artykuł II:24 zawiera szczególną regulację dotyczącą tzw. uciążliwych postanowień umownych o odsetkach nadzwyczajnych, bowiem zaostrzony reżim odsetek nadzwyczajnych mogłyby z łatwością zostać ominięte, gdyby strony mogły w umowie odmiennie uregulować skutki popadnięcia dłużnika w opóźnienie, jak ma to miejsce w odniesieniu do odsetek ustawowych. Z kolei nie jest zasadne pełne wyłączenie swobody kontraktowej w tym zakresie. W zakresie kontroli treści postanowień dotyczących odsetek nadzwyczajnych projekt odsyła w art. II:24 do rażącej uciążliwości, która jest przedmiotem regulacji art. II:26. Skutkiem uznania danej klauzuli umownej za rażąco uciążliwą jest jej niewiązący charakter, a w jej miejsce stosują się postanowienia art. II:23.

Klauzula generalna rażącej uciążliwości postanowień umownych dla wierzyciela i bardziej szczegółowe kryteria kontroli wskazane w dyrektywie, tj. charakter towaru (przedmiotu świadczenia) oraz dobre praktyki handlowe, mają charakter na tyle otwarty i elastyczny, że nie wydawała się konieczna ich korekta. W ocenie twórców projektu konieczne stało się również określenie skutków uznania postanowienia dotyczącego terminu naliczania lub wysokości stopy odsetek nadzwyczajnych: w ich miejsce winno stosować się ustawową regulację dotyczącą odsetek nadzwyczajnych.

Artykuł II:25 reguluje przypadek odsetek należnych przed terminem spełnienia świadczenia pieniężnego jako środek służący zapobieganiu opóźnieniom rozumianym jako niespełnianie wymagalnych zobowiązań, ale także zapobieganiu nadmiernemu wydłużeniu okresów odroczenia płatności (w ekonomicznym znaczeniu), które stanowią szczególne niebezpieczeństwo dla małych i średnich przedsiębiorców w stosunkach z dużymi kontrahentami. Jest to zapatrywanie przyjęte za

regulacją zawartą w Zasadach *Acquis*. Z jednej strony zapewnia bowiem większe poszanowanie autonomii woli stron, wyrażającej się w ustaleniu odmiennego od ustawowego terminu spełnienia świadczenia pieniężnego; jednocześnie jednak jest ono efektywne jako środek odstrasżający przedsiębiorców od zastrzegania odległych terminów płatności i skłaniający ich do szybkiego wykonywania zobowiązań pieniężnych.

Artykuł II:26 stanowi o przesłankach rażącej uciążliwości postanowienia dotyczącego odsetek nadzwyczajnych, odsyłając w tym zakresie do dobrych praktyk handlowych, charakteru przedmiotu świadczenia oraz uzasadnionych przyczyn ustalenia przez dłużnika odsetek nadzwyczajnych o wyższej stopie lub naliczenia w innym niż ustawowy terminie. Są to przesłanki, których celem jest wyważenie interesu obu stron stosunku prawnego.

Artykuł II:27 reguluje instytucję kary umownej, która w pewnym zakresie odpowiada uregulowaniu zawartemu w kodeksie cywilnym, choć istotnie się również różni. Projekt zezwala na zastrzeżenie kary umownej także na wypadek naruszenia zobowiązania pieniężnego. Nie odstępuje jednak od powiązania dopuszczalności żądania zapłaty kary umownej od wystąpienia szkody oraz spełnienia przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej określonych w zasadzie ogólnej. Stanowisko projektu być może odbiega od przeważającego poglądu doktryny, a także wyrażonego przez Sąd Najwyższy na gruncie regulacji kodeksowej, zgodnie z którym roszczenie o zapłatę kary umownej nie jest uzależnione od wystąpienia szkody. Biorąc powyższe pod uwagę, projekt traktuje jednak karę umowną jako odszkodowanie umowne, pozostając przy głównej przesłance dopuszczalności jego żądania, tj. szkodzie. Uzasadnienia dla przyjętego rozwiązania należy poszukiwać, biorąc pod uwagę cały system regulacji skutków naruszenia zobowiązania. Projekt znacznie zaostrza bowiem konsekwencje naruszenia zobowiązania, wprowadzając zasadniczo obiektywizację środków ochrony prawnej przysługujących w razie jego naruszenia i jednocześnie obciążając dłużnika ciężarem dowodu okoliczności zwalniających z odpowiedzialności bądź wyłączających dopuszczalność skorzystania z danego uprawnienia. Podobnie ciężar dowodu rozkłada się w przypadku kary umownej, w którym to na dłużniku spoczywa ciężar wykazania braku szkody po stronie wierzyciela, jak również wystąpienia okoliczności, które zwalniałyby dłużnika z odpowiedzialności odszkodowawczej.

Istotne znaczenie ma uzależnienie w projekcie miarkowania kary umownej od odniesienia oceny wysokości kary umownej do naruszenia interesu wierzyciela rozumianego jako interes wynikający z zobowiązania i taki, który przez należyte wykonanie zobowiązania miał zostać urzeczywistniony. Ponadto w § 3 przewidziana została kompetencja dla sądu do przyjęcia braku uprawnienia do żądania zapłaty kary umownej w przypadku braku szkody po stronie wierzyciela oraz naruszenia

dobrych obyczajów w takiej sytuacji. Sądowi przyznana została kompetencja miarkowania kary umownej do wysokości zerowej, jeżeli uzna, że żądanie kary umownej w sytuacji braku szkody narusza dobre obyczaje.

W ujęciu projektu w obecnej wersji zadatek stanowi odmianę kary umownej. Projekt opiera się na założeniu, że samo zastrzeżenie zadatku nie powinno modyfikować przyjętego systemu odstąpienia od umowy. Zastrzeżenie zadatku wymaga dostarczenia przedmiotu świadczenia drugiej stronie, choć niekoniecznie w chwili zawarcia umowy oraz uzgodnienia skutków spełnienia tego świadczenia na wypadek naruszenia zobowiązania. Uzgodnienie zadatku pozwala na uzyskanie wskazanej w ustaleniu między stronami wartości niezależnie od poniesionej szkody. Znajduje natomiast zastosowanie przepis o miarkowaniu.

Artykuł II:27 reguluje zbieg kary umownej z odszkodowaniem, stanowiąc zasadę kumulacji, czyli wprowadzając dopuszczalność żądania naprawienia szkody na zasadach ogólnych w zakresie, w którym szkoda nie została pokryta przez zapłatę kary umownej. Ponadto projekt rozstrzyga kwestię relacji uprawnienia do żądania kary umownej oraz odsetek, stanowiąc o dopuszczalności żądania tylko jednej należności.

Artykuł II:28 wprowadza do regulacji skutków naruszenia zobowiązania właściwie jeszcze jeden z aspektów jego naruszenia, a mianowicie naruszenie dobrych obyczajów. Jest to refleks bardzo szerokiej dyskusji europejskiej o znaczeniu zasady dobrej wiary w regulacji wykonania i naruszenia zobowiązania, a także jako generalnego obowiązku podmiotów prawa prywatnego. Projekt jednakże ogranicza znaczenie dobrych obyczajów w kontekście skutków naruszenia zobowiązania, wyłączając w razie naruszenia przez dłużnika tych obyczajów stanowiących samodzielną przesłankę dla stwierdzenia naruszenia zobowiązania uprawnienia do żądania spełnienia świadczenia, jak i żądania naprawienia szkody. W zakresie ograniczenia znaczenia dobrych obyczajów w kontekście skutków naruszenia zobowiązania projekt nawiązuje do regulacji art. III.–I:103(3) DCFR, który wyłącza możliwość skorzystania ze środków ochrony prawnej przysługujących w razie naruszenia zobowiązania w przypadku naruszenia dobrej wiary przez dłużnika, ale może ograniczać dłużnika naruszającego zobowiązanie w możliwości wykonania przez niego uprawnienia, środka ochrony prawnej lub podniesienia zarzutu. Projekt stanowi jednakże czytelniejszą regulację w tym zakresie.

Artykuł II:29 dotyczy zagadnienia przyczyn leżących po stronie wierzyciela, które miały wpływ na wystąpienie naruszenia zobowiązania na zakres jego uprawnień przysługujących w razie naruszenia zobowiązania. Kwestia ta w kodeksie cywilnym jest uregulowana w wąskim zakresie, bowiem art. 362 k.c. dotyczy przyczynienia się wierzyciela i jego wpływu na zakres odpowiedzialności odszkodo-

wawczej. Artykuł II:29 § 1 projektu generalizuje tę problematykę, stanowiąc o ograniczeniu możliwości wykonywania przez wierzyciela środków ochrony prawnej, w razie gdy naruszenie zobowiązania powstało bądź osiągnęło określony stopień z przyczyn leżących po stronie wierzyciela. Wyjątek stanowi uprawnienie wierzyciela do dochodzenia spełnienia świadczenia w naturze, które przysługuje w granicach przewidzianych w projekcie dla tego uprawnienia niezależnie od przyczyn naruszenia zobowiązania. Natomiast projekt dodatkowo wprowadza koncepcję tzw. *mitigation* występującą zarówno w konwencji wiedeńskiej o międzynarodowej sprzedaży towarów, jak i w projektach europejskich (np. w PECL, DCFR). Istotą tej doktryny jest obowiązek wierzyciela ograniczenia wystąpienia szkody, jak i rozmiaru, którego naruszenie skutkuje wyłączeniem dopuszczalności dochodzenia naprawienia szkody bądź ograniczeniem jego rozmiaru. Ponadto projekt wprowadza w art. II:29 § 2 nowatorskie rozwiązanie, bowiem reguluje przypadek wpływu przyczyn leżących po stronie wierzyciela na zakres uprawnienia, które nie ma charakteru stopniowalnego, a mianowicie na odstąpienie od umowy. W takim przypadku wierzyciel jest uprawniony do odstąpienia od umowy, jeżeli naruszenie zobowiązania uzasadnia skorzystanie z tego środka ochrony prawnej, ale wierzyciel ma obowiązek zwrotu kosztów drugiej stronie związanych z odstąpieniem od umowy.

Artykuł II:30 reguluje wpływ naruszenia przez wierzyciela jego powinności związanych z należytyym wykonaniem zobowiązania przez dłużnika. Wspomniane powinności projekt niejako zrównuje z obowiązkami dłużnika, przewidując za ich naruszenie przez wierzyciela odpowiednio stosowane skutki naruszenia zobowiązania.